Samen werken aan groei: Bedrijvenbeleid op koers

Voortgangsrapportage bedrijvenbeleid 2014

Hoofdstuk 1 Filosofie en resultaten bedrijvenbeleid

1.1 Filosofie en opzet van het bedrijvenbeleid

Sterke Nederlandse uitgangspositie

De Europese en Nederlandse economie tonen tekenen van herstel. Tegelijkertijd wordt het economisch tij gekenmerkt door onzekerheden en zijn de gevolgen van de crisis nog voelbaar. De geopolitieke spanningen in Oost-Europa en het Midden-Oosten vormen een risico voor de wereldhandel en daarmee ook voor de Nederlandse economie. Nederland heeft echter een sterke uitgangspositie waar het op kan voortbouwen. We behoren al jaren tot de tien meest concurrerende en innovatieve economieën ter wereld (in 2014 is wederom de achtste positie behaald) en staan in de wereldwijde top-5 op het gebied van meest productieve, digitale en exportgerichte economieën.[1] Nederland heeft daarbij een gunstige geografische ligging, een ondernemende handelsgeest, topwetenschappers, een ICT-infrastructuur van wereldklasse en een open, internationale oriëntatie.

Maatschappelijke uitdagingen als bron van toekomstige groei

Mondiale maatschappelijke uitdagingen bieden nieuwe groeikansen aan Nederlandse ondernemers, onderzoekers, onderwijsinstellingen en overheden. Of het nu gaat om watermanagement, voedselzekerheid, klimaatverandering, veilige samenleving, circulaire economie of gezondheidszorg; onder het motto "Global Challenges, Dutch Solutions" is Nederland bij uitstek in staat om creatieve oplossingen te bedenken voor deze vraagstukken. Daarbij heeft de verdergaande digitalisering van de maatschappij niet alleen impact op productie en werkgelegenheid, maar ook op (nieuwe) diensten en verdienmodellen.

Consistent beleid

Met het bedrijvenbeleid werkt het kabinet via twee sporen aan het verdienvermogen en de concurrentiekracht: generieke maatregelen voor alle ondernemers (zoals fiscale maatregelen voor innovatie, regeldrukvermindering, krediet en garantiestellingen voor het mkb, etc.) en aanvullend de aanpak gericht op innovatieve en exportgerichte sectoren: de negen topsectoren. In de topsectorenaanpak werken ondernemers, onderzoekers, onderwijsinstellingen en overheid samen aan de uitvoering van integrale sectoragenda's. Gezamenlijk programmeren zij onderzoek om te komen tot nieuwe kennis en innovatieve producten en oplossingen, dragen zij bij aan de beschikbaarheid van goed geschoold personeel, werken zij aan het verminderen van regeldruk en verzorgen zij een sterke positionering van Nederland in het buitenland. De overheid werkt mee als netwerkpartner in PPS-verband op regionaal, nationaal en Europees niveau. Omdat individuele publieke en private partijen niet langer alle kennis en middelen zelf in huis hebben om te innoveren, werken zij in toenemende mate samen. De ervaring leert dat in samenwerkings-

[1] Ranglijsten t.a.v. wereldwijde concurrerende en innovatieve economieën (WEF, European Innovation Scoreboard), digitale economieën (WEF), exportlanden (WTO) en productieve landen (Conference Board).

consortia unieke kennisontwikkeling tot stand komt waarnaar de mondiale vraag toeneemt. Bovendien levert PPS meer private investeringen in zowel fundamenteel als toegepast onderzoek op.

Mkb

Binnen het bedrijvenbeleid is veel aandacht voor de doorgroei van het mkb. Startups en groeiers zijn van groot belang voor de Nederlandse economie. Daarom zet het kabinet in op een verbeterd ecosysteem rondom ondernemers, waarbij zij ondersteund worden in het leren van de benodigde vaardigheden en bij het vinden van de juiste partners – van financiers tot kennisnetwerken – in binnen- en buitenland. Ondernemers hebben baat bij een faciliterende overheid die onnodige administratieve lastendruk wegneemt en op moderne, digitale wijze ondernemers ondersteunt. Daarbij ondervinden veel bedrijven en in het bijzonder mkb-ers momenteel problemen bij het aantrekken van financiering. Een gevarieerd en toegankelijk financieringslandschap is daarom een prioriteit voor het kabinet.

Regionale clusters

Sterke regionale clusters waar rijk en regio hun inspanningen aan elkaar verbinden, zijn van belang voor economische groei. In lijn met de motie Slob/Samson (Kamerstuk 27 406, nr. 214) werkt het kabinet aan versterking van deze clusters. PPS binnen de topsectoren is goed zichtbaar in een aantal regionale 'hotspots' van Nederland. Brainport Eindhoven is één van de meest innovatieve regio's ter wereld, maar ook in het Bioscience Park Leiden, Wageningen Campus (Food Valley), Science Park Watergraafsmeer en de Chemelot Campus in Limburg (zie box) ondersteunen kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijven en (regionale) overheden elkaar met kennis of middelen. Hiermee wordt clustervorming, innovatie, internationalisering en de aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt versterkt. Deze ecosystemen zijn ook belangrijk voor het ontstaan en de verdere ontwikkeling van succesvolle startups.[2]

Campussen als regionale 'hotspots'

Campussen ontwikkelen zich in toenemende mate tot regionale 'hotspots' waar universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten en bedrijven, waaronder mkb en starters, samenwerken. De ontwikkeling van campussen wordt door de overheid stevig ondersteund. Een voorbeeld hiervan is de Chemelot Campus waar provincie Limburg, Maastricht University (in samenwerking met TU Eindhoven en RWTH Aachen University), DSM en diverse startups in het nieuwe kennisinstituut InSciTe biomedische en biobased materialen ontwikkelen. Fysieke nabijheid is een relevante factor bij het versterken van het verdienvermogen. Partijen die zich op een campus vestigen, weten elkaar goed te vinden waardoor kenniscirculatie toeneemt. De acht grote campussen zijn goed aangesloten op Europese programma's en zijn onderling goed georganiseerd. Zo voeren zij

[2] De doorwerking van het ruimtelijk economisch beleid in de regio wordt momenteel geëvalueerd; deze wordt later dit jaar naar de Tweede Kamer verstuurd. In de evaluatie worden de effecten geanalyseerd van twee belangrijke verschuivingen in het Ruimtelijke Economisch Beleid (REB) van het Rijk: de kanteling van het accent op sterke regio's i.p.v. op achterstandsregio's en de decentralisatie van het REB in 2010.

periodiek overleg over thema's als financiering van vastgoed en van kapitaalintensieve activiteiten, acquisitie en (door)groei van ondernemingen.[3]

1.2 Het bedrijvenbeleid ligt op koers

Bij de start van het bedrijvenbeleid zijn drie doelen geformuleerd. Op basis van de behaalde resultaten kan drieënhalf jaar na de start van het bedrijvenbeleid geconcludeerd worden dat het beleid op koers ligt.

1. *Nederland bevindt zich in 2020 in de top-5 van kenniseconomieën ter wereld.*
   Nederland behoudt in 2014 zijn 8e positie op de wereldranglijst van kenniseconomieën van het World Economic Forum (WEF) en is daarmee na Finland en Duitsland het derde EU land op de ranglijst. Nederland staat voor het negende jaar op rij in de top tien. De 8e positie is met name te danken aan het goede onderwijssysteem, infrastructuur en innovatieprestaties. Het afgelopen jaar is voornamelijk vooruitgang geboekt, zo meldt het WEF, door met de topsectorenaanpak gezamenlijk te investeren in innovatie en via het Techniekpact te werken aan meer aanbod van goed geschoold (technisch) personeel. Verbeteringen zijn volgens de WEF mogelijk op het gebied van flexibilisering van de arbeidsmarkt en verbetering van het financieringsaanbod.

2. *Nederland geeft in 2020 2,5% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) uit aan onderzoek en ontwikkeling (R&D), geïnvesteerd door publieke en private partijen.*
   De stijgende trend in de private R&D houdt aan. In 2011 droegen private partijen nog 1,08% van het BBP uit aan onderzoek en ontwikkeling, door private en publieke partijen samen was dit in totaal 1,90%. In 2012 is dit gestegen naar 1,14 resp. 1,97%.[4] Aan de private bijdrage hebben ook de buitenlandse investeringen bijgedragen (zie hoofdstuk 5).

3. *Publieke en private partijen participeren in 2015 voor tenminste €500 mln in Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI), waarvan tenminste 40% door het bedrijfsleven wordt gefinancierd.*
   In 2013 hebben private partijen €199 mln ('cash') bijgedragen aan PPS-projecten op basis waarvan de TKI's toeslag hebben aangevraagd. Het private aandeel in de totale financiering van deze samenwerkingsprojecten wordt geschat op 35%. In combinatie met de publieke bijdrage komt de totale geschatte PPS-projectenomvang (waarvoor TKI-toeslag is aangevraagd) op €571 mln. Dit bedrag zal verder toenemen wanneer volgend jaar ook de 'in kind' bijdragen (gemaakte uren door bedrijven) in kaart gebracht kunnen worden.

De Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI) en OESO constateren dat het kabinet de juiste stappen heeft ingezet om het verdienvermogen van Nederland voor nu en in de toekomst te behouden en te verbeteren. Beide onafhankelijke adviesorganen onderstrepen het belang van werken in PPS-verband en de integraliteit van beleid.[5] Ook het WEF constateert in zijn

[3] In opdracht van het Rijk wordt in het najaar van 2014 een actueel overzicht van alle campussen in Nederland gepubliceerd.
[4] De manier waarop het BBP wordt berekend is recent herzien. Wanneer dit niet was gebeurd, behaalt Nederland in 2012 2,10%.
[5] OESO, *Innovation Review* (2014) en AWTI , 'Balans van de Topsectoren' (oktober 2014).

recent verschenen Global Competitiveness Index 2014 dat het topsectorenbeleid zijn vruchten begint af te werpen.

Belangrijkste resultaten van het afgelopen jaar:

- **Private bijdragen aan PPS:** De private bijdragen aan publiek-private onderzoeks-samenwerking waren in het afgelopen jaar €199 mln (‘cash). In de TKI’s werkten 2000 unieke partijen samen, waarvan 1900 bedrijven (zie hoofdstuk 2).
- **Toegenomen mkb-participatie:** De betrokkenheid van het mkb binnen de topsectoren is het afgelopen jaar verder toegenomen. Zo namen in 2013 circa 1400 mkb-ers deel aan PPS-projecten binnen de TKI’s en hebben dankzij de MKB-Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) ruim 700 mkb-ers met innovatieprojecten bijgedragen aan het realiseren van de topsectorenagenda’s (zie hoofdstuk 2). Ook participeren ruim 1300 bedrijven in de Centres of Expertise (hbo) en Centra voor Innovatief Vakmanschap (mbo).
- **Verhoogde instroom bèta-talent in het hoger onderwijs:** De instroom in het techniek-onderwijs is in het studiejaar 2013/14 sterk toegenomen: met 7% binnen technische hbo-opleidingen en 12% in technische bachelor opleidingen aan universiteiten (zie hoofdstuk 4).
- **Stijging buitenlandse investeringen:** De buitenlandse investeringen in Nederland zijn sterk gestegen. De ruim 190 aangetrokken projecten in 2013 waren in totaal goed voor €1,7 mld aan investeringen en een recordaantal van 8500 banen; een toename van 60% ten opzichte van 2012 (zie hoofdstuk 5).

Belangrijkste uitkomsten *Monitor Bedrijvenbeleid 2014:*

- **Nederland is één van de meest productieve landen in de wereld:** Nederland maakt op innovatiegebied een positieve ontwikkeling door. De R&D uitgaven laten een gematigd positieve ontwikkeling zien. Bij de niet-technologische kennisinvesteringen doen Nederlandse bedrijven relatief veel aan innovatie. Deze investeringen dragen naast – en juist in combinatie met ‘harde’ technologische R&D – bij aan de productiviteitsgroei. Daardoor realiseert Nederland volgens internationale maatstaven toch hoge productiviteitsniveaus.
- **Topsectoren aanjagers van R&D en export:** Nieuw cijfermateriaal van het CBS onderstreept het belang van de negen topsectoren voor R&D en export. De topsectoren in het geheel presteren in periode 2010-2012 beter dan de totale Nederlandse economie op gebied van toegevoegde waarde en de groei van de arbeidsproductiviteit.
- **Nederland één van de meest ondernemende landen van Europa:** Dankzij een gezonde marktdynamiek en het ondernemersvriendelijke klimaat scoort Nederland naar internationale maatstaven hoog op ondernemerschap.
- **Topsectoren dragen wezenlijk bij aan oplossing van maatschappelijke uitdagingen:** Innovatie in de topsectoren draagt wezenlijk bij aan het creëren van (deel)oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Dit blijkt onder meer uit een analyse van de deelname aan Europese R&D-programma’s en de projectportefeuille van de TKI’s.

Tabel 1 Bedrijvenbeleid inclusief topsectorenaanpak 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Arbeidsproductiviteitsniveau (internationale positie)	5	4	5	5	
Global Competitiveness Index (WEF)	8	7	5	8	8
R&D intensiteit (in % van BBP	1,83 %	1,90 %	1,97 %		
R&D-intensiteit topsectoren (in % toegevoegde waarde)	-	4,2 %	4,4 %		
TKI's PPS-projecten (in cash)				571 mln	
TKI-private aandeel				35%	
Instroom bètatechniek	80.068	74.785	74.109	75.844	
% snelle groeiers	3,32%	3,19%	1,97%		
Relatieve ontwikkeling Topsectoren t.o.v. totale economie					
Toegevoegde waarde (2010=100)	100,0	100,6	100,8	102,0	
Arbeidsproductiviteit	126,6	127,7	128,0	128,1	

Bron: Monitor Bedrijvenbeleid 2014

Ook zijn op instrumenteel niveau resultaten geboekt. Vanuit het nieuwe Toekomstfonds is €100 mln beschikbaar gesteld aan het Dutch Venture Initiative (DVI) waarmee het ecosysteem voor startups en groeiende bedrijven wordt verbeterd (zie hoofdstuk 3). In de TKI-toeslagregeling kan voor de eerste €20.000 ook op de 'in kind' bijdragen toeslag verkregen worden, is €30 mln voor de MIT-regeling beschikbaar gesteld waarbij extra aandacht is voor cross-sectorale samenwerking, worden met de TTI-transitie de waardevolle elementen uit de voormalige top technologische instituten ingebed in de reguliere kennisinfrastructuur, hebben de kennisorganisaties en het bedrijfsleven afspraken gemaakt over verdere onderzoekssamenwerking binnen de topsectoren.

1.3 Maar het beleid is niet af

Het bedrijvenbeleid ligt op koers, maar is niet af. Het kabinet ziet mogelijkheden tot verbetering, mede op basis van adviezen van AWTI, OESO, Panteia en WRR. Zo constateert AWTI in het rapport 'Balans van de Topsectoren' dat met het bedrijvenbeleid en de topsectorenaanpak een grote systeemverandering is ingezet die een omslag in denken vergt en tijd nodig heeft. Ook constateert AWTI dat de aanpak tot veel dynamiek en resultaten heeft geleid. Om de volle vruchten te kunnen plukken, adviseert AWTI het ingezette beleid een lange tijd voort te zetten (minimaal 10 jaar). Tegelijk constateert AWTI dat deze aanpak nog verder verbeterd kan worden en doet daartoe een drietal adviezen:

1) Zorg voor een eenduidige en gedeelde visie

De Raad erkent dat de Minister van Economische Zaken de visie consequent uitdraagt, maar ziet deze nog niet overal 'landen'. Het kabinet ziet dit als een aansporing vast te houden aan de visie en daarover in dialoog te blijven gaan met alle relevante partijen.

2) Voer meer regie over het proces

De AWTI adviseert de overheid een proactieve faciliterende rol in te nemen om het stimuleren van PPS verder te versnellen en het instrumentarium te vereenvoudigen. Het kabinet is het met de AWTI eens dat een proactieve faciliterende rol van de overheid mag worden verwacht. Tegelijkertijd wijst het kabinet erop dat een belangrijk onderdeel van het topsectorenbeleid is dat het veld initiatief neemt en het kabinet niet op de stoel van ondernemers en onderzoekers gaat zitten. Het vereenvoudigen van het instrumentarium blijft voor het kabinet een belangrijk aandachtspunt. In de box hieronder staan de stappen die het kabinet op dit punt zet.

3) Verbindt alle spelers in de gouden driehoek

De AWTI constateert een goede betrokkenheid van grote bedrijven, koplopers in het mkb, universiteiten en onderzoeksinstellingen, maar is van mening dat onder meer het bredere mkb, hogescholen, vakdepartementen en de regio nog beter betrokken kunnen worden. Het kabinet herkent het signaal van verschil in betrokkenheid. Dat valt te herleiden tot de ervaring die partijen al hadden bij publiek-private samenwerking. Daarom investeert het kabinet veel in de contacten met de regionale overheden, wat al geleid heeft tot samenwerking met een aantal provincies bij de MIT. Een aantal vakdepartementen zoals VWS en I&M zijn al nauw betrokken bij de topsectoren, maar in het kader van de maatschappelijke uitdagingen wordt dat verder geïntensiveerd, ook in relatie tot de 'Grand Challenges' in het Europese onderzoeksprogramma Horizon 2020 van Europa. Ook Ministeries als BZK en V&J worden nauwer betrokken. In de onderstaande box staan acties om een breder bereik te krijgen binnen het mkb.

Mede op basis van de aanbevelingen van AWTI, OESO, Panteia en WRR zet het kabinet het komend jaar in op de onderstaande aandachtspunten.

Het kabinet zet de komende periode in op:

- **Ondersteuning mkb:**

  Het mkb levert een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse economie (zie ook bijgevoegde *Monitor Bedrijvenbeleid 2014*). Financieringsmogelijkheden zijn voor het mkb van groot belang. Het kabinet zet daarom in op:

  1) Uitrol van het aanvullend actieplan mkb-financiering. Hiermee zal minimaal €2,5 mld extra financiering mogelijk worden gemaakt. De overheid stelt daarvoor €1 mld garantiebudget ter beschikking en investeert €155 mln.

  2) Versterking ecosystemen rondom startups en groeiers. De overheid geeft daartoe ondersteuning bij het vinden van de juiste partners, netwerken en het leren van de benodigde vaardigheden. Deze innovatieve en opschaalbare startups bieden nieuwe bedrijvigheid en kennis- en exportmogelijkheden op voor Nederland.

  3) Verdere toename van het mkb dat participeert in de topsectoren. Voorlichting en het mkb-instrumentarium zijn hierbij belangrijke middelen. Daarom stelt de overheid ook in 2015 €30 mln beschikbaar voor het uitschrijven van de MIT en wordt het budget voor het Europese programma Eurostars 2 verhoogd naar circa €13 mln per jaar.

- **Techniek in het beroepsonderwijs:**
  In tegenstelling tot het hoger onderwijs daalt de instroom van techniek-studenten in het mbo. Dit terwijl er zijn nog relatief veel vacatures in de techniek bestaan. Hier speelt het Techniekpact het komende jaar op in. Op mbo-niveau is sprake van een tekort aan goede stages en leerwerkbanen waardoor studenten hun opleiding niet kunnen afronden. Het kabinet stimuleert bedrijven en onderwijsinstellingen deze tegenstelling in balans te brengen.
- **Mondiale maatschappelijke uitdagingen:**
  Een sterke verbinding tussen de maatschappelijke uitdagingen en de topsectoren is van groot belang. Het kabinet omarmt hiermee het AWTI-advies 'Waarde creëren uit maatschappelijke uitdagingen'. Ook zal het kabinet zichtbare podia creëren om te laten zien wat bedrijven en kennisinstellingen bijdragen aan maatschappelijke uitdagingen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de Nationale Iconen (zie onderstaande box).
- **'Toekomstvisie Wetenschap':**
  Dit najaar verschijnt de 'Toekomstvisie Wetenschap'. Hierin zullen de verbondenheid van wetenschap met maatschappelijke opgaven en de samenwerking tussen universiteiten, kennisinstellingen, bedrijven, non-profitorganisaties en overheden, en de maatschappelijke en economische impact van wetenschap belangrijke onderwerpen zijn.
- **Verdere vereenvoudiging instrumentarium:**
  Een doeltreffend en eenvoudig instrumentarium is ook binnen de topsectoren gewenst. Op dit punt worden stappen gezet; de TKI-toeslagregeling wordt vereenvoudigd en binnen de topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen wordt gewerkt aan een pilot 'Integraal Programmeren' waar diverse onderzoeksbudgetten bij elkaar worden gelegd en ingezet op de gehele innovatieketen. Wat betreft het generieke instrumentarium wordt onderzocht of de WBSO en RDA kunnen worden samengevoegd tot één geïntegreerde regeling die wordt verrekend via de loonheffing.

Op bovenstaande punten wordt nader ingegaan in de volgende hoofdstukken. Tevens werkt het kabinet het recent aangekondigde 'Toekomstfonds' nader uit. Voor het eind van dit jaar wordt de Tweede Kamer separaat geïnformeerd over de voortgang van het regeldrukverminderings-programma. In het voorjaar van 2015 volgt de voortgangsrapportage van de Groene Groei agenda aan de Tweede Kamer.

Nationale Iconen waar Nederland trots op kan zijn

Op TEDxBinnenhof op 31 maart 2014 heeft de minister van EZ namens het Kabinet de zoektocht naar de 'Nationale Iconen' gelanceerd. Het kabinet, ondersteund door een jury onder leiding van voorzitter Hans Wijers, is op zoek gegaan naar baanbrekende projecten met grote maatschappelijke en economische impact. Iconen waar Nederland trots op kan zijn, zoals de Deltawerken, de kunstnier en de Compact Disc uit het verleden. De icoonprojecten vormen een inspirerend voorbeeld hoe Nederland op innovatieve wijze werkt aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen, en die bovendien bijdragen aan het toekomstig verdienvermogen. Het kabinet biedt de toekomstige iconen een (internationaal) podium en ondersteunt hen om naar

een volgend niveau te komen. De overheid haalt drempels weg en biedt hen nationale- en internationale exposure, met handelsmissies, toegang tot Europa, media-aandacht en de netwerken van de ministeries. Het Nationaal Icoon krijgt tevens een ambassadeur op ministerieel niveau. De zoektocht van het kabinet heeft maar liefst 164 aanmeldingen opgeleverd uit zeer uiteenlopende hoeken van het bedrijfsleven en de kenniswereld. De jury is zeer onder de indruk van de hoge kwaliteit en originaliteit van de aanmeldingen en de energie dit initiatief heeft losgemaakt. De rijke oogst laat zien dat Nederland veel kennis, creativiteit en ondernemerschap in huis heeft. Op 6 november 2014 maakt het kabinet de eerste Nationale Iconen bekend tijdens de Innovatieconferentie in de Ridderzaal.

Hoofdstuk 2 Versterking innovatief vermogen

2.1 Inleiding

Om ook in de toekomst welvaartsgroei te kunnen realiseren, is het essentieel ons innovatieve vermogen continu te versterken. In een omgeving die voor innovatie open staat en de juiste randvoorwaarden schept, kunnen ideeën zich ontwikkelen tot nieuwe producten, technologieën en diensten die de basis vormen voor nieuwe bedrijvigheid en verdienvermogen. Dit gebeurt in toenemende mate in samenwerking tussen verschillende regionale, nationale en Europese partijen die de juiste kennis en middelen weten te combineren (zie onderstaande boxen TAPAS 2 en ARC NL). Om onze goede wereldwijde uitgangspositie te behouden, moeten zowel publieke als private partijen hier een bijdrage aan blijven leveren door te investeren in onderzoek en de verdere ontwikkeling en benutting van resultaten door de samenleving. De overheid draagt hier aan bij, via steun aan excellente onderzoeksinstituten, stimuleringsmaatregelen die private R&D-bijdrage aanjagen, en het stimuleren van kennisvalorisatie, waarbij PPS een belangrijk speerpunt van het bedrijvenbeleid is. OESO heeft voor deze Nederlandse aanpak waardering uitgesproken, en heeft een aantal aandachtspunten aan het kabinet meegegeven die worden meegenomen in de beleidsdoorlichting.

Thermoplastic Affordable Primary Aircraft Structures – TAPAS2

Tijdens het staatsbezoek van de Franse president Hollande aan Nederland in januari 2014 is een overeenkomst voor onderzoek- en technologiesamenwerking ondertekend tussen de Franse vliegtuigbouwer Airbus en een Nederlands consortium met Fokker Aerostructures, Ten Cate, zes Nederlandse mkb-ers en kennisinstellingen TU Delft, TU Twente en NLR. De samenwerking richt zich op de innovatieve toepassing van duurzame kunststoffen in grote structuurdelen van vliegtuigen, genaamd 'Thermoplastic Affordable Primary Aircraft Structures – TAPAS2'. De maatschappelijke uitdaging staat hierbij voorop. Het project speelt in op het verlagen van het gewicht van vliegtuigen en het daarmee reduceren van de CO_2-emissies per passagier en heeft daardoor directe impact op groene mobiliteit. Ook zet het project in op slimmer en efficiënter gebruik van materialen; thermoplasten zijn namelijk zeer geschikt voor recycling. Het project zal daarnaast tot hoogwaardige werkgelegenheid leiden en bijdragen aan de economie.

2.2. Stijgende private bijdrage aan R&D

De stijgende trend van de private research & development (R&D) heeft zich ook het afgelopen jaar doorgezet. Steeds meer bedrijven ontdekken dat het juist in economische lastige tijden van belang is om in innovatie te investeren. Hoe innovatiever het productaanbod, hoe beter een bedrijf in staat zal zijn om in slechte tijden goed te presteren. Het kabinet stimuleert private investeringen met fiscale prikkels op loon en kapitaal en door reductie op vermogensbelasting en met co-investeringen vanuit de overheid via het Innovatiefonds mkb+.

Om private investeringen in R&D breed en effectief te stimuleren is een adaptieve overheid nodig die rekening houdt met veranderende economische omstandigheden en wensen van het bedrijfsleven. Zo zijn de afgelopen jaren de mogelijkheden voor mkb-ers om te profiteren van het stimuleringspakket van de overheid sterk verbeterd. Ruim 22.000 bedrijven maakten in 2013

gebruik van de fiscale regelingen WBSO en RDA. Hierbij gaat verhoudingsgewijs veel budget naar het mkb (65%), terwijl volgens CBS-cijfers het mkb in 2012 voor 45% van de private R&D-uitgaven in Nederland goed was. Om de toegankelijkheid en effectiviteit van fiscale regelingen verder te verbeteren, onderzoekt het kabinet of de WBSO en RDA met ingang van 2016 kunnen worden samengevoegd tot één geïntegreerde regeling die wordt verrekend via de loonheffing. Dit zal voor bedrijven leiden tot verdere vereenvoudiging voor de aanvrager en verbeterde verzilvering van de fiscale voordelen.

Om de ontwikkelingsmogelijkheden voor mkb-ers binnen de topsectoren verder te verbeteren, heeft het kabinet zich ingezet voor extra voorlichting en specifiek instrumentarium. In de TKI's hebben afgelopen jaar 1900 bedrijven waaronder 1400 mkb-ers geparticipeerd.[6] Binnen de regeling voor MKB-Innovatiestimulering-Topsectoren (MIT) bestaat veel vraag naar met name R&D-samenwerkingsprojecten en haalbaarheidsstudies. Dankzij deze MIT-regeling hebben in 2013 ruim 700 mkb-ers met innovatieprojecten bijgedragen aan de agenda's van de topsectoren. De private R&D-investeringen van de aan de MIT deelnemende mkb-ers zijn in 2014 geraamd op €60 mln die vanuit het ministerie van EZ met €30 mln werden ondersteund. Cross-sectorale samenwerking werd in 2014 gestimuleerd doordat deze projecten voordeel kregen bij de beoordeling. Deze stimulans is nodig omdat veel baanbrekende technologieën op het grensvlak van (top)sectoren ontstaan. Ter verdere ondersteuning hebben Noord-Brabant en Limburg via de MIT ieder €1 mln beschikbaar gesteld om mkb-ers binnen topsectoren HTSM respectievelijk Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen in hun provincies te ondersteunen. De inzet van het kabinet is deze regionale samenwerking waar mogelijk uit te breiden. Het overleg hierover loopt nog volop. De twee moties op dit vlak vanuit de Tweede Kamer zijn een steun in de rug voor de ingezette koers met de regio. Toegezegd is om de Kamer te informeren over de uitkomsten, zo mogelijk eind 2014.[7] Door de veelbelovende start heeft het kabinet besloten voor 2015 €15 mln extra in te zetten waardoor net als het afgelopen jaar €30 mln voor de MIT beschikbaar is.

Onderzoeksinstituut MARIN stelt maritieme testfaciliteiten open voor startups

In de maritieme sector worden nieuwe innovaties op gebied van schonere, slimmere en veiliger schepen doorgaans in grootschalige testfaciliteiten getest. De tests gebeuren met modelproeven, bijvoorbeeld door zware stormen op zee na te bootsen. Maar het uitvoeren van deze tests is duur en voor innovatieve startups in de watersector zeer moeilijk te bekostigen. Onderzoeksinstituut MARIN heeft daarom het afgelopen jaar zijn testfaciliteiten ter beschikking gesteld. Startende bedrijven werd de mogelijkheid geboden in te schrijven op twee weken gratis testtijd voor maritieme concepten. Van de twintig inschrijvingen hebben zes deelnemers testtijd gewonnen. In mei bezocht minister Schultz (I&M) twee van de winnaars: Mocean Offshore B.V. en Seasupport B.V. die zich richten op installatie en onderhoud van offshore windparken. In 2015 stelt MARIN opnieuw testfaciliteiten beschikbaar aan startups.

---

[6] Het aantal unieke private partijen betreft zowel Nederlandse als buitenlandse bedrijven. Het aandeel mkb betreft een schatting van RVO.

[7] Moties Mulder n.a.v. WGO Jaarverslag (Kamerstuk 33 930-XIII, nr. 19) en Slob/Samson n.a.v. het WRR debat (Kamerstuk 27 406, nr. 214) en de toezegging n.a.v. WGO Jaarverslag (Kamerstuk 33 930 XII, nr. 21).

Via het Europese Eurostars-programma stimuleert de Nederlandse overheid internationale innovatiesamenwerking voor het hightech-mkb. Eurostars-2 (2014-2020) is dit jaar gestart en geeft een vervolg aan de voorgaande editie (2007-2013). Eurostars-2 stelt met name het Nederlandse hightech-mkb in staat samen te werken met buitenlandse partners aan technologische innovatieprojecten. Omdat hier voor deze Nederlandse bedrijven goede kansen liggen, gegeven de potentiële kennis-spillovers en bijdrage aan de concurrentiekracht, verhoogt de overheid het Nederlandse budget daarvoor naar ongeveer €13 mln per jaar. Doordat Eurostars-2 een Joint Program is op basis van het EU-Verdrag, wordt dit bedrag door de EC met een derde verhoogd.

Naast de directe stimulering van investeringen in R&D, richt het bedrijvenbeleid zich ook op het verbeteren van randvoorwaarden, zoals efficiënte bescherming van intellectueel eigendom. Hiermee is het mogelijk met één handeling octrooibescherming in het grootste deel van de Europese Unie te verkrijgen en kunnen octrooien ook voor één rechter worden gehandhaafd. Dat bespaart kosten, voorkomt dubbel werk en zorgt voor verbeterde rechtszekerheid. De verwachting is dat dit nieuwe systeem in 2016 in werking treedt.

2.3 Oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen

Sinds de start van het bedrijvenbeleid in 2011 werken de topsectoren in hun agenda's aan het realiseren van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Zo werkt de topsector Energie aan energie-transitie, draagt Logistiek bij aan CO_2 reductie en de verbetering van de bereikbaarheid, en zetten Agri & Food en Tuinbouw & Uitgansmaterialen zich in voor de toename van duurzaam geproduceerd voedsel en gezonde voeding (zie onderstaande box). Het belang dat de topsectoren aan maatschappelijke uitdagingen hechten neemt toe, wat bijvoorbeeld blijkt uit de thema's van uitgezette onderzoeks-calls, zoals topsector LSH op het terrein van dementie en de topsectoren water en energie die nieuwe manieren van energievoorziening (energie uit afvalwater, getijde-energie, zoet-zout osmose) verkennen. De 'Societal Challenges', zoals geformuleerd in het Horizon2020 programma, vormen hierbij de leidraad. De overheid heeft het belang hiervan onderstreept in de agendabrief van het kabinet aan de topteams en parallel zetten toegepaste Onderzoeksorganisaties (TO2) en de overheid in om onderzoeksprogramma's nog meer te laten aansluiten bij het Horizon 2020 programma. Zo wordt in 2015 €14,6 mln beschikbaar gesteld voor samenwerkingsprojecten die bijdragen aan maatschappelijke uitdagingen.[8]

Verduurzaming voedselproductie en gezonde voeding

Topsectoren Agri & Food (A&F) en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen (T&U) hebben zich als doel gesteld de Nederlandse sector te verduurzamen, onder meer op het gebied van voedselproductie. Hiervoor komt via de SBIR-regeling €1,8 mln beschikbaar.[9] Innovatieve bedrijven kunnen hiermee ondersteund worden bij de ontwikkeling van product, proces of dienst die leiden tot doorbraken op het terrein van efficiënter gebruik van grondstoffen en hoogwaardiger gebruik van overblijvende

[8] Kamerstuk 32 637, nr. 146. Brief over het gezamenlijk strategisch kader federatieve samenwerkingsverband Toegepaste Onderzoek Organisaties (TO2).

[9] De afkorting SBIR staat voor 'Small Business Innovation Research'.

reststromen. Daarnaast is de samenwerking met NWO op fundamenteel onderzoek verder geïntensiveerd. In 2014 zijn vier onderzoeks-calls door NWO en topsectoren A&F en T&U opengesteld met daarin thema's als duurzame bodem, duurzame ketens en robuuste systemen, bio-economie, gezonde voeding voor mens en dier en maatschappelijk verantwoord innoveren (meerdere topsectoren). Van de totale bijdrage van NWO aan de topsectoren van €210 mln in 2014 is in totaal ruim €18 mln voor deze calls beschikbaar.

Veel maatschappelijke uitdagingen bevinden zich op het snijvlak van verschillende (top)sectoren. Daarom is het realiseren van cross-sectorale samenwerking van belang, zoals dat bijvoorbeeld op het gebied van 'Smart Energy Cities' gebeurt (zie box). Dergelijke cross-sectorale samenwerkingsverbanden worden in belangrijke mate mogelijk gemaakt door de nieuwste ICT toepassingen. ICT is een belangrijke 'enabling technology' die nieuwe producten, diensten en verdienmodellen binnen en tussen sectoren helpt creëren, en bestaande (werk)processen kan verbeteren. Het Nederlandse ICT-onderzoek en het PPS-model staan internationaal hoog aangeschreven. Dit levert nieuwe groeikansen op in het buitenland. Samen met Amerikaanse partners zijn bijvoorbeeld programma's op het gebied van 'Cyber Security' opgesteld. Op initiatief van NWO is bovendien een programma gelanceerd waarin universiteiten (o.a. Universiteit van Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen en TU Delft) samen met bedrijven (o.a. Shell, Vodafone en Intel) in Nederland én India, door de inzet van 'Big Data', 'Gaming' en simulatietechnologieën, projecten uitvoeren voor onder meer energiezuinige datacenters en slim verkeer en vervoer in grote steden. Nieuwe ICT-toepassingen die kunnen leiden tot innovatieve verdienmodellen liggen ook ten grondslag aan de 'Smart Industry' actieagenda die momenteel wordt opgesteld door een werkgroep onder leiding van FME-voorzitter Ineke Dezentjé Hamming-Bluemink, die op initiatief van de Minister van Economische Zaken is opgericht.[10] In november van dit jaar zal de Kamer hier nader over worden geïnformeerd.

Green deal 'Smart Energy Cities'

De green deal 'Smart Energy Cities' werd ondertekend op de Innovatie-Estafette eind 2013. Met deze deal wordt een extra impuls gegeven aan energie-neutrale wijken door het demonstreren van innovaties in de gebouwde omgeving rond 'Smart Grids', energiebesparing, en lokale opwek en opslag. In de periode 2014-2019 worden slimme energieconcepten toegepast met een totale omvang van minimaal 100.000 gebouwen. Het opschalen van de slimme concepten en het komen tot energie-neutrale woningen staat hierbij centraal. Naast het ministerie van EZ, vijf TKI's van de topsectoren Energie en Creatieve Industrie, zijn Netbeheer Nederland en vijf grote gemeenten betrokken. Met deze green deal wordt concreet bijgedragen aan de realisatie van het Energieakkoord.

Op het gebied van maatschappelijke uitdagingen wordt door de topsectoren met diverse overheden samengewerkt. HTSM werkt bijvoorbeeld op het gebied van mobiliteitsmanagement en duurzaamheid nauw samen met het ministerie van I&M. Samen met regionale partijen en de ministeries van BZK, I&M en EZ onderzoeken de topsectoren hoe zij op het gebied van 'Smart Cities' – onderdeel van meerdere maatschappelijke uitdagingen van Horizon 2020 – de unieke

[10] In de werkgroep zijn naast FME-CWM en EZ ook TNO, ICT Nederland, Kamers van Koophandel en VNO-NCW vertegenwoordigd.

kwaliteiten van Nederland op dit gebied beter te vermarkten. Op een groot congres dit najaar vindt een nadere verkenning tussen de topsectoren en het ministerie van V&J op het terrein van maatschappelijke veiligheid plaats. In veel gevallen wordt hier ook nauw opgetrokken met de regionale partners. Zo zijn kosten van de vergrijzing niet alleen nationaal maar ook een regionaal-stedelijke aangelegenheid. Gezond ouder worden is bijvoorbeeld een belangrijk speerpunt van het Noorden en toponderzoeksinstituut ERIBA, Biobank Lifelines, Rijksuniversiteit Groningen en UMCG richten hier dan ook hun onderzoeks- en innovatieprogramma's op.

2.4 Voortgang publiek-private samenwerking (PPS)

PPS kent een centrale positie in de negen kennis- en export-intensieve topsectoren, wat onder andere tot uitdrukking komt in gezamenlijk onderzoek. De private bijdragen aan publiek-private onderzoeksprogramma's zijn het afgelopen jaar toegenomen. Bedrijven droegen in totaal voor €199 mln ('cash') bij aan publiek-private onderzoeksprogramma's. Om investeringen in ons verdienvermogen voor de toekomst op een stabiele wijze te kunnen stimuleren, wordt een nieuw zogenoemd 'Toekomstfonds' opgericht. Dit fonds zal worden gevoed met meevallers in de gasbaten. Om direct een impuls te geven aan innovatie, stelt het kabinet tot en met 2016 een startkapitaal van €200 mln beschikbaar voor het fonds. Deze middelen worden ingezet voor de financiering van innovatieve en snelgroeiende mkb-ers en voor fundamenteel en toepassingsgericht onderzoek.[11]

ARC-NL: Gezamenlijk investeren in wetenschappelijke doorbraken in de nano lithografie

Of het nu de snelle opkomst van de tablet of de smartphone is, de basis van deze vooruitgang is de nano-elektronica. Deze ontwikkelt zich al decennia lang volgens de Wet van Moore, die zegt dat de bouwsteen in de nano-elektronica, de transistor, elke 2 jaar 40% kleiner wordt. Essentieel daarbij is lithografie: de techniek die de vorm van de transistor bepaalt. In 2013 heeft ASML het initiatief genomen om samen met de universiteiten UvA en VU, FOM-instituut AMOLF en NWO het zogenoemde Advanced Research Institute for Nano Lithography (ARC-NL) op te richten op het Science Park Amsterdam om wetenschappelijke doorbraken te bereiken. Het ARC-NL is op 1 januari jl. van start gegaan en zal werk gaan bieden aan ca. 100 promovendi. Het budget is €30 mln voor de komende 10 jaar, waarvan ASML een derde bijdraagt. Het overige budget is afkomstig van FOM, de beide universiteiten, NWO en gemeente Amsterdam. De doorbraken op het gebied van nano lithografie moeten snellere en krachtiger chips gaan opleveren, die - toegepast in veel verschillende sectoren - zullen leiden tot innovatievere oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen in bijvoorbeeld de zorg, vervoer, communicatie en energiebeheer.

Om voor iedereen helder te maken hoe dit onderzoek verricht moet worden, heeft de overheid samen met onderzoekers en ondernemers zogenoemde *spelregels* voor de programmering en uitvoering van fundamenteel en toegepast onderzoek binnen PPS-verband opgesteld. Op 25 juni

[11] Brief aan Tweede Kamer, *Toekomstfonds* (16 september 2014) AEP / 14151115.

2013 zijn deze spelregels aan uw Kamer gestuurd.[12] De AWTI constateert dat deze spelregels een goed voorbeeld zijn van een meer proactieve regierol van de overheid.[13] In aanloop naar de nieuwe innovatiecontracten die in 2015 worden opgesteld, zal dit najaar een nieuwe inventarisatie van de ervaringen van alle betrokken partijen plaatsvinden.

Veel publiek-private onderzoeks- en innovatieprojecten vinden plaats in de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI). Het aantal TKI's is, met de samenvoeging van 3 TKI's in de nieuwe TKI Chemie en het doorsnijdende thema biobased, teruggebracht van 19 in 2014 naar 17 in 2015. De *TKI-toeslagregeling*, die voorziet in een 25% toeslag op de private bijdrage, is in 2013 in werking getreden. In 2014 is de regeling aangepast zodat deze meer aansluit bij de sectorspecifieke wensen. Het aantal aanvraagmomenten is toegenomen, meerjarige programma's vallen nu ook onder de toeslagregeling en de grondslag voor de TKI-toeslag is verruimd. Voor de eerste €20.000 tellen niet alleen de 'cash'-bijdragen van bedrijven mee, maar ook de bijdragen 'in kind' (gemaakte uren door bedrijven). Bij wijze van pilot wordt bovendien aan TKI's de mogelijkheid geboden een deel van de verdiende toeslag in te zetten voor een verhoging van de MIT-regeling voor de betreffende topsector, waarvan Agri & Food gebruik heeft gemaakt om innovatie in het mkb verder te versterken. In overleg met de stakeholders is gewerkt aan een verdere vereenvoudiging van de TKI-toeslagregeling, die in 2015 van kracht wordt. Hierbij gelden de volgende uitgangspunten:

- De aanvragen voor toeslag te baseren op de vastgelegde (in plaats van verwachte) private bijdragen in publiek private samenwerkingsverbanden, waardoor de TKI's meer zekerheid hebben over de omvang van de toeslag;
- Bij de inzet van de toeslag op nieuwe PPS-en geen verdergaande eisen stellen dan het nieuwe OOI-staatssteunkader verplicht;
- Een subsidie ter ondersteuning van het organiserend vermogen van de topsectoren en TKI's ter beschikking te stellen;
- Te bezien hoe gestreefd kan worden naar minder administratieve lasten in het geval vanuit EZ meerdere publieke financieringsbronnen op een PPS-project worden ingezet.

De tussentijdse balans over het eerste jaar van de TKI-toeslagregeling is opgenomen in de *Monitor Bedrijvenbeleid 2014.*[14]

Het kabinet hecht eraan PPS nog beter te verankeren in de reguliere kennisinfrastructuur. De topsectoren is daarom gevraagd een transitieplan in te dienen met als doel de bewezen sterkten van de Technologische Top Instituten (TTI's), die gefinancierd werden vanuit incidentele middelen, onderdeel te laten worden van de reguliere kennisinfrastructuur. Alle topsectoren met uitzondering van de Creatieve Industrie hebben transitieplannen ingediend.[15] De ministeries van EZ, I&M en VWS hebben in totaal €64 mln vrijgemaakt, waarvan 2/3 wordt ingezet voor onderzoek en 1/3

---

[12] Kamerstuk 28 753, nr. 30.

[13] AWTI, 'Balans van de Topsectoren'.

[14] Begroting EZ 2014, motie Mulder (Kamerstuk 33 750, nr. 27).

[15] De creatieve industrie kende geen TTI.

voor onder meer netwerkvorming en kennisoverdracht.[16] Hiermee wordt de structurele inbedding geborgd binnen NWO, TO2-instituten en de TKI's van de topsectoren. Zo heeft topsector Chemie dankzij deze transitiemiddelen een organisatie neergezet langs de thema's: 'Advanced materials', 'Chemical Nanotechnology & Devices', 'Chemical Conversion, Process Technology & Synthesis', en 'Chemistry of Life'. Door deze opzet kan Chemie nog beter inspelen op maatschappelijke uitdagingen als gezondheid, voeding, energie, transport en klimaat.

2.5 Europese en regionale samenwerking

Om de verbinding met de Horizon 2020 programma's te bevorderen, biedt de overheid een goede ondersteuningsstructuur die de uitwisseling van 'best practices' tussen topsectoren kan stimuleren. Om deelname aan Europese calls ook financieel te ondersteunen is vorig jaar door het kabinet ruim €20 mln co-financiering via NWO beschikbaar gesteld. Dit heeft geleid tot deelname aan nieuwe onderzoeksprogramma's op thema's binnen onder andere de topsectoren Water en Creatieve Industrie (zie box). Tevens wordt vanaf 2015 structureel €50 mln beschikbaar gesteld vanuit de OCW-begroting voor onderzoekers van hogescholen, universiteiten en publieke kennisinstellingen (voor fundamenteel en toegepast onderzoek) in Nederland die een Europese subsidie in het kader van Horizon 2020 willen ontvangen als aanvulling op de matchingskosten van de deelnemers. Deze matchingsregeling wordt uitgewerkt in de Kamerbrief over de 'Toekomstvisie Wetenschap'.

EU programma 'Europa in een veranderende wereld'

In het Europese onderzoeksprogramma 'Humanities in the European Research Area (HERA) worden op het maatschappelijke thema: 'Europa in een veranderende wereld: een inclusieve, innovatieve en reflecterende maatschappij' de onderzoeksagenda's van het Nederlandse netwerk Cultureel Erfgoed (TKI CLICKNL /Creatieve Industrie) verbonden met die van de overige Europese landen. Vragen als: 'hoe kunnen we leren van het verleden' en 'wat is de impact van het verleden bij het oplossen van hedendaagse problemen, besluitvorming en totstandkoming van toekomstig beleid' komen hierin aan bod. Dit transnationale onderzoeksprogramma gaat eind 2014 van start met een call van €25 mln (€20 mln van de nationale onderzoeksfinanciers en €5 mln van de Europese Commissie). De Nederlandse bijdrage van €1,5 mln komt uit het budget van NWO Geesteswetenschappen en vanuit de EU-co-financieringsmiddelen voor de topsectoren.

Ook binnen het Europese beleid vormt PPS een belangrijke leidraad, onder andere via de industrie gedreven 'Joint Technology Initiatives' (JTI's). De Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen zijn stevig gepositioneerd in de lopende JTI's op het gebied van 'biobased industries', luchtvaart, elektronica, brand- en waterstofcellen en innovatieve medicijnen. De overheid heeft actief met de bedrijven en kennisinstellingen samengewerkt om de Europese en Nederlandse programma's goed op elkaar te laten aansluiten. Zo sluiten de doelstellingen van het JTI innovatieve medicijnen inhoudelijk goed aan bij die van topsector LSH.[17] Dit plaatst de Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen in een goede positie om middelen te verwerven uit de ruim €6 mld die de

[16] Kamerbrief april 2014: Kamerstuk 28 753, nr. 33.

[17] Roadmaps 'Pharmacotherapy, Molecular Diagnostics', 'One Health' en 'Imaging and Image-guided Therapies'.

Europese Commissie (EC) in deze programma's investeert.[18] Tegelijkertijd vormen de investeringen van de EC een hefboom op die van private partijen en lidstaten van zo'n €11 mld waardoor in de periode 2014-2020 in totaal voor zo'n €18 mld aan projecten ontwikkeld zal worden. Naast deze grote meerjarige programma's zijn er ook kleinere PPS-programma's bijvoorbeeld op het gebied van energie-efficiënte gebouwen, groene voertuigen en fabrieken van de toekomst.

De ambitie van het kabinet is het succes van het 7e Europese Kaderprogramma (KP7) met Horizon 2020 tenminste te evenaren. Het levert extra financiering op waarmee de kwaliteit van Nederlands onderzoek kan worden versterkt. In KP7 is bijna €3,4 mld[19] aan Europese financiering verworven waarvan bijna €1,7 mld aan de topsectoren kan worden toebedeeld.[20] Meer dan KP7 is Horizon 2020 er op gericht om innovaties naar de markt te krijgen en zo economische en maatschappelijke impact te genereren. Daartoe wordt in 2015 de nieuwe aanpak 'fast track to innovation' getest waarbij een product of dienst binnen vier jaar een eerste markintroductie moet kennen. Samen met het 'Mkb Instrument'[21] biedt dit meer mogelijkheden voor het mkb. Hierbij is ruimte voor multidisciplinaire en cross-sectorale projecten. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) levert Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen nuttige adviezen die aantoonbaar bijdragen aan succesvolle projectaanvragen.

Betere afstemming tussen Europese en nationale onderzoeksprogramma's vindt ook plaats via de 'Joint Programming Initiatives' (JPI). Deze initiatieven richten zich op het aanpakken van de grote maatschappelijke uitdagingen die niet op nationaal niveau zijn op te lossen, zoals het onderzoeksprogramma ter bevordering van een gebalanceerder dieet, voldoende lichaamsbeweging en daarmee gezonder leven ('A Healthy Diet for a Healthy Life') waar Agri & Food en LSH in participeren en NWO een bijdrage van €4,5 mln levert. Topsector Water neemt deel in het JPI Oceans dat zich richt op gezonde en productieve zeeën en oceanen (zie box).

EU programma 'Joint Programming Initiative Oceans'

Een maatschappelijk en economisch probleem is de steeds grotere hoeveelheid plastic afval dat in water, en uiteindelijk in de zee, terechtkomt. De zee dreigt geleidelijk een plastic soep te worden. Met name de microscopisch kleine deeltjes (microplastics) vormen mogelijk gevaar. Echter het opsporen en meten van deze microplastics staat nog in de kinderschoenen. Topsector Water doet samen met NWO mee aan een pilotactiviteit betreffende microplastics van het Europese 'Joint Programming Initiative Oceans' (JPI). Onder leiding van VU Amsterdam wordt samenwerking tussen laboratoria in elf Europese landen opgezet om gezamenlijk te komen tot protocollen en meetmethodieken. Hieraan wordt €500.000 bijgedragen vanuit de EU-cofinanciering die bij NWO voor topsectoren beschikbaar is.

---

[18] Mededeling Europese Commissie COM nr. 494, d.d. 10-7-2013.

[19] Kamerbrief 2 501-31 , nr. 343, d.d. 19-6-2014.

[20] Het streven is dat van de verworven financiering 25% naar het bedrijfsleven gaat . Dit was 22% in KP7. Zie ook *Monitor Bedrijvenbeleid 2014.*

[21] Met het 'Mkb Instrument' kan het mkb zelf projectvoorstellen indienen voor ontwikkelingen dicht bij de markt.

Ook het Europese EFRO programma richt zich op de bevordering van innovatiesamenwerking; maar dan op regionaal en interregionaal gebied (ook over de landsgrenzen). In deze programma's worden innovatie, in het bijzonder gericht op samenwerkings- en valorisatieprojecten voor mkb-ers in de topsectoren, een koolstofarme economie en arbeidsmobiliteit gestimuleerd. De vier landsdelen van Nederland zetten in op hun specifieke sterkten en vanaf begin 2015 kunnen projecten hierop worden ingediend.[22]

De intensivering van samenwerking tussen rijk en regio is een belangrijke prioriteit binnen het bedrijvenbeleid. Verbindingen tussen topsectoren en regionale partners zijn gelegd via bijvoorbeeld de aanstelling van regionale innovatiemakelaars in de topsectoren Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en bij het opstellen van de nationale agenda bestaande uit regionale energieprojecten. De activiteiten die voortkomen uit de PPS binnen de topsectoren, wordt goed zichtbaar in de sterke regionale clusters van Nederland zoals Brainport Eindhoven, BioScience Park Leiden en Science Park Watergraafsmeer. De ontwikkeling van deze sterke innovatieve clusters wordt gestimuleerd door de Economic Boards, waarin regionale overheden met publieke en private partners samenwerken. De doorwerking van het ruimtelijk economisch beleid in de regio wordt momenteel geëvalueerd. De evaluatie wordt later dit jaar naar de Tweede Kamer gezonden.[23]

Versterking chemie-en ICT-cluster Eemsdelta

Het concurrentievermogen van de chemische industrie staat onder druk. De reden hiervoor is met name de relatief hoge Europese energiekosten in vergelijking met de VS en het Midden-Oosten. Toch staat Nederland er niet slecht voor. De chemische industrie is innovatief, produceert (kosten)efficiënt, en er bestaat een sterke PPS-traditie op onderzoek. De regionale clusters zijn hierbij belangrijk, zoals Chemelot, Rotterdamse haven, Terneuzen/Bergen op Zoom en Eemsdelta. Na het faillissement van het Groningse bedrijf Aldel geeft de overheid een impuls aan het Eemsdelta-cluster, waarbij ingezet wordt op nieuwe bedrijvigheid met innovatief mkb en startups en verdere PPS-programma's. Hiervoor stellen het Rijk en provincie Groningen ieder €20 mln ter beschikking waarmee investeringen van mkb en grootbedrijf worden uitgelokt en het cluster in opwaartse spiraal komt. Kansen liggen vooral op de raakvlakken tussen Chemie, Energie, Agri & Food en ICT. Zo heeft Google onlangs een nieuw datacentrum geopend in de Eemsdelta. Hiermee is een investering van €600 mln gemoeid, die goed is voor 150 permanente hoogwaardige banen, naast de naar schatting duizend banen die dit oplevert in de bouwsector.

[22] Kamerstuk 21501-08 , nr. 525.

[23] In de studie worden de effecten geanalyseerd van de twee belangrijkste verschuivingen in het ruimtelijke economisch beleid van het Rijk die zich de afgelopen tien jaar hebben voorgedaan: de kanteling van het accent op sterke regio's i.p.v. op achterstandsregio's en de decentralisatie van het ruimtelijk economisch beleid in 2010.

Hoofdstuk 3 Ruim baan voor ambitieuze ondernemers

3.1 Inleiding

Met meer dan 1 miljoen ondernemers heeft Nederland een van de meest ondernemende economieën van Europa. Opvallend veel Nederlanders zien ondernemerschap als goede carrière keuze: nergens in de EU is men hierover positiever dan in Nederland. Dat Nederland het zo goed doet op het gebied van ondernemerschap lijkt inmiddels vanzelfsprekend, maar uit de cijfers blijkt dat in Nederland zich een stormachtige ontwikkeling heeft voorgedaan; van een anonieme middenmoter tien jaar geleden, tot momenteel één van de wereldwijde koplopers. Nederland heeft de randvoorwaarden voor een groot en levendig ondernemersbestand goed op orde. In de meest recente Expert Opinion Survey ontvangt Nederland op veel onderdelen de hoogste rapportcijfers binnen de EU.[24] Achterover leunen is geen optie, want Nederland bevindt zich in een middenpositie als het gaat om snelle groeiers en opschaalbare ambitieuze startups. Het kabinet richt zich de komende periode dan ook op de verdere invulling van het in maart van dit jaar gestarte programma *Ambitieus Ondernemerschap: een agenda voor startups en groei*. Het kabinet zet hiermee in op een verbeterd ecosysteem voor startups en groeiers, onder andere door het stimuleren van netwerken en vaardigheden. Financiering is hierin een belangrijk onderwerp, net als goede netwerken, en minder regels en administratieve lasten.

3.2 Ambitieus ondernemerschap: de wereld veroveren en je eigen grenzen verleggen

Ambitieuze ondernemers zijn belangrijk voor werkgelegenheid, innovatie en groei, zoals ook aangegeven wordt in de Agenda StartUpNL. Een ambitieuze ondernemer is iemand die zijn of haar eigen grenzen verlegt en de wereld wil veranderen met zijn of haar idee via een innovatie gedreven en opschaalbare onderneming. Internationaal onderzoek (OESO) toont aan dat jonge ondernemingen voor 40% bijdragen aan nieuwe werkgelegenheid, ongeacht de conjunctuur. Startups – innovatiegedreven opschaalbare ondernemingen – zijn verantwoordelijk voor een derde hiervan, terwijl ze slechts 2 á 3 procent van deze starterspopulatie uitmaken. Startende bedrijven zijn in het begin veelal minder productief dan bestaande bedrijven. Dat kan samenhangen met de extra tijd en inspanning die onder andere gaat zitten in het verkennen van de markt, opbouwen van netwerken en door het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten.

Op het gebied van groei en ambitie is in Nederland nog winst te behalen. Zo heeft Nederland in de periode 2009-2012 ca. 2% snelle groeiers op basis van werkgelegenheid, waarmee het in vergelijking met benchmarklanden niet hoog scoort. Ook op het gebied van (groei)ambities is nog ruimte voor verbetering. In Nederland verwacht 18% van de ondernemers in 2012 binnen vijf jaar meer dan vijf mensen in dienst te hebben, terwijl het gemiddelde in de OESO 26% is.

Diverse onderzoeken (onder andere AWTI)[25] en ervaringen van ondernemers zelf laten zien dat het 'groeivermogen' van een ondernemer wordt bepaald door diverse factoren. In aansluiting op de Agenda StartUpNL is het programma *Ambitieus Ondernemerschap: een agenda voor startups en*

---

[25] AWTI advies nr. 85, 'Briljante bedrijven: effectieve ecosystemen voor ambitieuze ondernemers' (maart 2014).

groei is in maart 2014 naar de Kamer gestuurd. In dit programma zijn meer dan 30 acties aangekondigd. Deze acties moeten het makkelijker gaan maken voor ondernemers om hun groeipotentieel te realiseren. Om het juiste ecosysteem (zie figuur 1) voor succesvolle startups en groei te creëren, richten de acties zich op de volgende factoren:

1. toegang tot kapitaal: toegang tot (risico en groei) financiering;
2. toegang tot innovatie en kennis: gebruik van regelingen en ontwikkelde kennis;
3. toegang tot Nederland en de wereld: aantrekken van internationale expertise en ondernemers en toegang tot internationale markten en klanten;
4. toegang tot de fiscus: aantrekkelijke fiscale randvoorwaarden voor groei;
5. toegang tot elkaar: het sociale kapitaal van de ondernemer, de eigen vaardigheden van de ondernemer en hoe hij/zij het menselijk kapitaal van de onderneming inzet;
6. de randvoorwaarden waarbinnen de ondernemer opereert, zoals wet en regelgeving.

Figuur 1: Het ecosysteem van ondernemers met daarin de bepalende factoren

De doelstelling van het programma is voor snelle groeiers en groeiambitie bij ondernemers een blijvende top 5 positie voor Nederland te bereiken binnen de OESO vanaf 2020. Nederland staat momenteel op de 22^{e} plaats.

Sinds de start van het programma in maart zijn de volgende mijlpalen behaald:

- De regeling vroegefasefinanciering is per 1 juli 2014 van start gegaan. Dit maakt financiering mogelijk van de fase van idee of wetenschappelijke kennis naar commercieel haalbaar concept.
- Het startup-verblijfsvergunning kan naar verwachting per januari 2015 worden aangevraagd. Hiermee wordt de toegang tot Nederland voor ambitieuze startups verbeterd.
- Het Lead Partnerschip initiatief is van start gegaan. Hierin wordt de verbinding gelegd tussen starters, overheid en grote bedrijven waardoor starters zich sneller kunnen ontwikkelen en grote bedrijven en overheden gemakkelijker innoveren.
- NLevator is gelanceerd. Dit is een platform dat is opgezet voor en door ambitieuze ondernemers met als doel het ecosysteem voor groeibedrijven te versterken en netwerken te verbinden.
- Om de verbinding van startups aan de topsectoren te versterken, is een pilot gestart gericht op starters die toeleveren aan festivals en evenementen (zie onderstaande box).

Dancefestivals als proeftuin
In de topsector Creatieve Industrie heeft ID&T, een van de grootste evenement-organisators van dancefeesten in Nederland en België, samen met het ministerie van EZ een pilot opgezet waarbij de dance-sector als eerste klant optreedt voor innovatieve ondernemers en startups. Dancefestivals worden ingezet als proeftuin om innovaties te testen op het terrein van water- en energiebesparing, afvalreductie en het in goede banen leiden van grote groepen mensen ('crowd control'). De deelnemende ondernemers worden in dit traject gecoacht bij de verdere ontwikkeling van hun product. Deze pilot genaamd 'Open House' zal door Minister Kamp (EZ) gelanceerd worden tijdens het Amsterdam Dance Event in oktober.

Er is dus al veel gebeurd om het ecosysteem voor starters en groeiers te verbeteren, maar het kabinet ziet meer mogelijkheden en zet dan ook extra in op de ontwikkeling van (inter-)nationale 'hubs' van innovatiegedreven, opschaalbare startups in Nederland. Dit biedt kansen op nieuwe bedrijvigheid en brengt ons nieuwe kennis en exportmogelijkheden. Het aanstellen van een Special Envoy Startups en de internationale profilering van Nederland als startup-land zijn hierin twee belangrijke beleidsspeerpunten. In de Kamerbrief *Ambitieus Ondernemerschap: een agenda voor startups en groei* is toegezegd om jaarlijks over de voortgang van het programma te rapporteren. Deze voortgangsrapportage, met de stand van zaken van alle acties, treft u aan in de bijlage 1.

3.3 Een ruimer en gevarieerder financieringsaanbod

Sinds de kredietcrisis en aanhoudende recessie is de financiële positie van het mkb verslechterd en moeten banken – de voornaamste kredietverstrekker – scherper letten op de risico's die zij aangaan. Het verkrijgen van krediet is daarmee voor ondernemers moeilijker geworden. Om de doorgroei van mkb-ers niet te hinderen, biedt de overheid verschillende financieringsinstrumenten aan. Via het bestaande overheidsinstrumentarium wordt momenteel circa €7 mld aan financiering voor met name het mkb mogelijk gemaakt. Om dit te bereiken, zijn afgelopen jaar bijvoorbeeld de innovatiekredieten voor cofinanciering van innovatieve projecten voor kleine bedrijven tijdelijk verruimd, is de SEED faciliteit per 1 juli 2014 verruimd, is de kredietlimiet bij Qredits naar €150.000 verhoogd, zijn investeringsmogelijkheden van de Regionale Ontwikkelings-maatschappijen (ROM's) vergroot, en is de financieringsdesk bij de Kamer van Koophandel gelanceerd (zie tabel 3).

In juli 2014 heeft het kabinet *Het Aanvullend Actieplan Mkb Financiering* gelanceerd, waarmee extra mkb-financiering van naar schatting minimaal €2,5 mld mogelijk wordt gemaakt. Dit actieplan richt zich op de structuurversterking van de financieringsmarkt en de beschikbaarheid van risicodragend vermogen voor het mkb. Dit gebeurt via een garantiebedrag van € 500 mln voor achtergestelde leningen fondsen, uitbreiding van de investering in het Dutch Venture Initiative (DVI) met €100 mln (zie onderstaande box) en het structureel maken van de vroegefasefinancieringregeling. Hiermee kan het mkb de financiële positie versterken en gemakkelijker vreemd vermogen bij banken en 'venture capitalists' aantrekken.

DVI: €100 mln extra ter verbetering ecosysteem startups en groeiers

Het kabinet investeert vanaf medio 2013 samen met het European Investment Fund (EIF) via het Dutch Venture Initiative (DVI) in participatiemaatschappijen en business angels voor het mkb. Meer dan de helft van dit €150 mln grote fonds is al geïnvesteerd in fondsen. Hiervan zijn vijf fondsen – Prime Ventures, Gilde Healthcare, Karmijn Kapitaal, Newion en Aglaia – met meer dan €400 mln aan investeringskapitaal in de markt van het innovatieve mkb actief. Uit het nieuwe 'Toekomstfonds' stelt het kabinet €100 mln extra beschikbaar aan het DVI waarmee het ecosysteem voor startups en groeiers verder verbetert. Een voorbeeld van een succesvolle investering van DVI en een Innovatiekrediet is Sapiens. Sapiens is een spin-out van Philips en ontwikkelt implanteerbare stimulatoren met hersen-probes om patiënten met neurologische ziekten te behandelen. Recent is Sapiens overgenomen door Medtronics waardoor de financiële ondersteuning wordt terugbetaald en de middelen weer terugvloeien naar het Innovatiefonds MKB+.

Een tweede onderdeel van het actieplan is de verbreding van het financieringsaanbod via een garantiebedrag van € 400 mln voor nieuwe aanbieders van mkb-financiering (voor toetsingskader garantieregelingen m.b.t. besteding garantiekader, zie bijlage 3), stimulering van ketenfinanciering (zie ook onderstaande box) en de verruiming van de financieringsmogelijkheden van Qredits. Het derde onderdeel richt zich op het verbeteren van informatie over de kredietwaardigheid van bedrijven, verbetering van de toegang tot overheidsinstrumenten voor het mkb en het vergroten van de (financiële) kennis en vaardigheden van ondernemers. Dit wordt ondersteund met een budget van €13 mln. De huidige mogelijkheden om vaardigheden te ontwikkelen voor ondernemers in het kleinbedrijf is breed, maar blijkt de behoefte niet volledig te dekken. In het actieplan staat €5 mln gereserveerd voor het verhogen van de ambitie en verbetering van de groeivaardigheden in het kleinbedrijf.[26] Deze drie actielijnen, de bijbehorende instrumenten en de belangrijkste vernieuwingen in 2014 worden schematisch weergegeven in tabel 3.

Ketenfinanciering in de logistieke sector

Ketenfinanciering is een alternatieve financieringsvorm die mogelijkheden biedt voor financiering van werkkapitaal aan toeleverende bedrijven. Topsector Logistiek zet zich via PPS-projecten in om, naast de integratie tussen informatie- en goederenstromen, de financiële processen tussen bedrijven te optimaliseren. 'Supply Chain Finance', of ketenfinanciering, is zowel het optimaliseren van financiering tussen bedrijven als het integreren van financiële processen met klanten, leveranciers, logistieke en financiële dienstverleners. Financiering gebeurt niet op basis van de eigen kredietwaardigheid, maar op basis van de kredietwaardigheid van de afnemer, die een lager rentetarief bij de bank of financiële instelling kent. Vanuit de topsector Logistiek en het Aanvullend Actieplan Mkb Financiering wordt aan het eind van 2014, in samenwerking tussen het ministerie van EZ en de zogenoemde Supply Chain Finance Community, een grote conferentie gehouden waar het ketenfinancieringsinitiatief wordt gelanceerd.

---

[26] Maatregelen worden in het najaar uitgewerkt in samenwerking met het Comité voor Ondernemerschap en Financiering en stakeholders.

3.4 Vermindering regeldruk en digitalisering overheidsdiensten

Het kabinet heeft zich tot doel gesteld de regeldruk voor ondernemers, burgers en professionals met €2,5 mld in 2017 structureel te verminderen.[27] Ook wordt ingezet op een merkbare vermindering van regeldruk via een maatwerkaanpak voor specifieke sectoren waar relatief veel regeldruk wordt ervaren, zoals in de topsectoren Chemie, Logistiek, Agri & Food en LSH. Zo pakt Logistiek met relevante publieke en brancheorganisaties een twintigtal specifieke knelpunten op, zoals de digitalisering van transportdocumenten en het wegnemen van belemmeringen bij de bevoorrading van winkelgebieden. Daarnaast wordt het met de inzet van digitale voorzieningen voor ondernemers gemakkelijker om overheidszaken af te wikkelen. Voorbeelden zijn één betrouwbare en veilige inlogvoorziening - nu eHerkenning, gaat over naar eID - en een zogenoemde Berichtenbox waarmee bedrijven, via een beveiligd emailsysteem, berichten kunnen uitwisselen met overheden.

Sinds begin 2014 is er één digitale voordeur voor digitale overheidsdienstverlening waar ondernemers actuele en betrouwbare informatie over wet- en regelgeving vinden en advies en ondersteuning krijgen. Via ondernemersplein.nl is de dienstverlening van de Kamer van Koophandel (KvK), RvO, de Belastingdienst en Antwoord voor Bedrijven ontsloten. Ook is de overheid begonnen met de stapsgewijze invoering van het Ondernemersdossier*.* Hiermee kan een ondernemer eenmalig informatie uit de bedrijfsvoering digitaal vastleggen en aan meerdere toezichthouders en vergunningsverleners verstrekken. Het digitale ondernemersdossier wordt stapsgewijs ingevoerd waarbij is gestart in de horeca, de rubber- en kunststofindustrie en de recreatiebranche. Inmiddels gebruiken ruim 4500 ondernemers het Ondernemersdossier en participeren 46 gemeenten, 3 provincies en 2 rijksinspecties in het initiatief. De bouw, glastuinbouw, auto-demontage, bakkerijen en sportverenigingen starten binnenkort met het Ondernemersdossier. De ambitie is dat eind 2016 80.000 ondernemingen er gebruik van maken.

Samen met de drie grote banken is de overheid recent begonnen met het initiatief Standaard Bedrijfsrapportages (SBR) met als doel de administratieve lasten voor ondernemers te verlichten. Met SBR biedt de ondernemer zijn financiële verslaglegging (jaarverslagen, aangifte inkomstenbelasting, input CBS-statistieken en KvK-deponeringen) vanuit één administratie eenvoudig aan bij verschillende partijen. Daarmee helpt een consequente en brede toepassing van SBR ook bij het verlagen van administratie- en rapportagelasten voor bedrijven. SBR wordt al toegepast en de komende tijd wordt gewerkt aan verdere verbreding van het gebruik.

---

[27] Over de voortgang van het regeldrukprogramma wordt de Tweede Kamer voor het eind van dit jaar separaat geïnformeerd. De laatst gepubliceerde stand van zaken is de voortgangsrapportage regeldruk van 18-6-2014 (Kamerstuk 29 362-235).

Tabel 3: Vergroten van financieringsmogelijkheden voor ondernemers

Doel:			*Instrumenten:*	*Belangrijkste vernieuwingen 2014:*
Realiseren van meer risicodragend vermogen: door ontwikkelen markt	Meest risicovolle segment	Risicodragende leningen	Vroegefasefinanciering voor ambitieuze ondernemers (aantonen dat onderzoek/idee/ concept geschikt is om te commercialiseren)	Per 1 juli 2014 van start gegaan met jaarlijks budget van €12,5 mln dat met het aanvullend actieplan mkb-financiering structureel is geworden met de regio's worden voor deze 'vroege fase' samenwerkingsmogelijkheden verkend, bijv. de pilot met Noord-Nederland waarin regionale en nationale uitvoeringspartijen afspraken maken.
			Innovatiekredieten (voor innovatieve projecten van bedrijven)	Co-financiering voor innovatieve projecten bedrijven is tijdelijk voor kleine bedrijven verruimd tot max. 50%. Per jaar €60 mln beschikbaar.
		Mee-investeren in investerings-fondsen	Seed faciliteit	Per 1 juli 2014: verruiming definitie doelgroepen en maximale bedragen voor investeerders en investeringen in alle sectoren. Per 1 augustus 2014: nieuwe tender (€20 mln overheid, €20 mln markt)
			Regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROMs). ROM's verstrekken bijna 50% van venture capital (risicokapitaal voor start en groei) in Nederland.	Investeringsmogelijkheden ROM's zijn vergroot door overheveling budgetten en oprichting ROM in Zuidvleugel Randstad.
			Dutch Venture Initiative: investeert in private investeringsfondsen die risicokapitaal verstrekken aan (snel) groeiend innovatief mkb)	Sinds medio 2014 is €75 mln toegezegd aan fondsen en in het aanvullend actieplan is €100 mln extra beschikbaar gekomen t.b.v. financiering groeibedrijven (naar verwachting genereert dit €0,7-1 mld)
		Informele investeerders	Business angels	Naar verwachting wordt eind 2014 i.s.m. EIF een co-financieringsfaciliteit voor professionele Business Angels opgericht (€45 mln overheid/EIF, €45 mln business angels)
	Minder risicovolle segment	Garanties	Nieuwe funding garantie	Beschikbaar stellen van een garantie van €500 mln t.b.v. realisatie fondsen die achtergestelde leningen verstrekken aan het mkb waardoor buffer van het bedrijf toeneemt en bereidheid tot financiering toeneemt (verwachting: €1 mld aan nieuwe mkb-financiering).
Verbreden van mkb-financieringsaanbod	Stimuleren van nieuwe aanbieders van mkb-financiering		Samen met ABP de uitrol van mkb-beurs NPEX financieel mogelijk maken, met een lening van €1 mln.	
			Ondersteuning bekendheid crowdfunding	
			Ondersteuning van de branche van kredietunies	
			Met het aanvullend actieplan is €400 mln garantiebudget beschikbaar voor de oprichting van nieuwe aanbieders en €100 mln voor uitbreiding Qredits. Initiatieven leiden direct en indirect tot nieuwe mkb-financiering (verwachting minimaal €500 mln).	Ter beschikking stellen van een garantie van €400 mln om funding van nieuwe aanbieders van mkb-financiering te ondersteunen.
				Met de partners van Qredits mogelijkheden onderzoeken om kredietlimiet te verhogen van €150.000 naar €250.000 per begin 2015 en tevens het aanbieden van werkkapitaal waar mkb grote behoefte aan heeft.
Aansluiting financierings-instrumenten overheid en financiers	Verbeteren informatie over de financierbaarheid van mkb-bedrijven		Lancering financieringsdesk bij KvK (incl. telefonische ondersteuning). Ook MKB Nederland en NVB leveren financieringsinformatie via de Ondernemerskredietdesk.	
	Verbeteren bekendheid en uitvoering financierings-instrumenten overheid		Voorlichtingscampagne via de Week van de Ondernemer en regionale bijeenkomsten	
			Met een lening van het ministerie van EZ wordt een kredietpaspoort mogelijk, waarmee ondernemers kunnen onderbouwen dat zij financierbaar zijn.	

Hoofdstuk 4 Talent voor het bedrijfsleven

4.1 Inleiding

Voor een aantal technische opleidingen, in een aantal regio's, en voor bepaalde technische beroepen en sectoren ervaren werkgevers nog steeds knelpunten in de personeelsvoorziening.[28] Om toekomstige ambities te kunnen realiseren en te kunnen voldoen aan de vraag op het moment dat de economie weer verder aantrekt, moet nu worden gestart met het opleiden van voldoende vakbekwame technici. Een goed opgeleide beroepsbevolking is nodig om te kunnen innoveren. Bovendien is het de komende jaren van belang om meer vakmensen en internationaal talent met een bèta-technisch profiel aan te trekken. Tot 2020 gaan jaarlijks meer dan 70.000 bouwvakkers, installateurs, electro-technici en werktuigbouwers met pensioen. Ook kunnen bedrijven uitdagend werk bieden aan duizenden extra technici. Topsectoren LSH, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen, High Tech Systemen & Materialen (HTSM) en Chemie zien volop groeikansen. In deze sectoren zijn uitdagende banen op alle niveaus: van praktische mbo-ers tot universitaire toponderzoekers.

4.2 Techniekpact

Via het Techniekpact is op 13 mei 2013 een gezamenlijk techniekoffensief van bedrijfsleven, topsectoren, onderwijsinstellingen, studentenorganisaties, werknemersorganisaties, regionale overheden en het Rijk gestart om samen de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt kwantitatief en kwalitatief te verbeteren. Het Techniekpact heeft een goede start gemaakt.[29] De belangstelling van studenten voor technische opleidingen neemt flink toe. Het aantal eerstejaars studenten dat zich heeft ingeschreven voor een technische bachelor opleiding aan een universiteit respectievelijk een hogeschool is voor het studiejaar 2013/14 met 12% en 7% gestegen. En minder goed meetbaar, maar minstens zo belangrijk: in Nederland groeit de trots over de prestaties en capaciteiten van technische en technologische bedrijven in Nederland. De waardering voor vakmanschap en de techniek neemt toe.

In het afgelopen jaar zijn de volgende resultaten behaald:

- Nieuwe bestuurs- en sectorakkoorden in het primair en voorgezet onderwijs voor de borging van wetenschap, techniek en technologie;
- Het aantal technische bachelor opleidingen in het hbo (65) wordt met ingang van het collegejaar 2015/16 bijna gehalveerd. De 35 opleidingen die uit de herordening voortkomen zijn veelal brede bachelors, waardoor het aanbod transparanter wordt. Deze brede bachelors kunnen in de differentiatie- of uitstroomfase makkelijker inspelen op de ontwikkelingen op de (regionale) arbeidsmarkt;
- Het kabinet heeft besloten om vanaf 2015 structureel €100 mln extra te investeren in praktijk en techniek in het middelbaar beroepsonderwijs. Met deze investeringen ontvangen mbo-instellingen meer bekostiging voor hun dure technische opleidingen;
- Per medio september 2014 hebben 14 technische sectoren en regio's definitieve goedkeuring gekregen voor hun sectorplan, waaronder sectoren als de metaalbewerking, grafi-media,

---

[28] ROA, *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2018* (november 2013).

[29] Rapportage Nationaal Techniekpact, 1 jaar na ondertekening (mei 2014).

installatiebranche en ICT en regio's als de Stedendriehoek en Noord Veluwe. De sociale partners in de techniek gaan €145 mln investeren via de sectorplannen.

Iedere regio heeft een andere arbeidsmarktproblematiek. Het Techniekpact heeft als doel met 22 acties de regionale aanpak te versterken en te versnellen. Op die manier wordt de aansluiting van het onderwijs op de regionale arbeidsmarkt én het behouden van voldoende werkgelegenheid binnen de technische sectoren optimaal georganiseerd. Het Techniekpact heeft er aan bijgedragen dat zowel op landelijk als regionaal niveau de samenwerking tussen bedrijven, onderwijsinstellingen en overheden een forse impuls heeft gekregen. Bestaande samenwerkingsverbanden zijn verstevigd en er zijn nieuwe dwarsverbanden tussen de regio's binnen de verschillende landsdelen ontstaan. Een jaar na de ondertekening van het Techniekpact zijn er nog steeds regio's die het initiatief nemen tot het opstellen van een eigen integrale techniekagenda en worden bestaande techniekagenda's doorontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is het Techniekpact Noordvleugel, waarmee invulling wordt gegeven aan de economische kabinetsvisie op de Noordvleugel van de Randstad.

4.3 Human capital agenda's topsectoren

Iedere topsector heeft in 2012 een human capital agenda voor de sector opgesteld. Deze agenda's vormden belangrijke input bij het opstellen van het Techniekpact in 2013. De agenda's bevatten onder meer een analyse van de behoefte aan technisch geschoold personeel, een gezamenlijke visie op het onderwijs dat daarvoor nodig is en meer gedetailleerde afspraken over hoe onderwijs en bedrijven uit de topsector bijdragen aan aantrekkelijk onderwijs dat leerlingen en studenten optimaal voorbereidt op de arbeidsmarkt. Zo is het voor de topsector Creatieve Industrie belangrijk dat creativiteit als competentie door het gehele onderwijs verankerd raakt. Implementatie en gebruik van medische innovaties staat centraal in de human capital agenda van topsector LSH (zie ook onderstaande box in relatie tot vaardigheden in topsector Logistiek).

Unieke innovatieve douaneopleiding opent de deuren voor de logistiek

Binnen logistieke ketens is transport veelal internationaal. Een goede en snelle douanebehandeling van goederenstromen draagt in belangrijke mate bij aan een gunstig logistiek vestigingsklimaat. De inzet van de Nederlandse douane is deze stromen zo min mogelijk te verstoren. Tegelijkertijd nemen de verantwoordelijkheden en taken van de douane toe. Naast de traditionele taak om te borgen dat invoerrechten betaald worden, heeft internationaal transport tegenwoordig ook betekenis in relatie tot veiligheid, gezondheid, milieu en economie. Door nieuwe studenten breed en kwalitatief sterk op te leiden, kan de behandelingssnelheid toenemen. Dit is de kern van de vorig jaar gestarte Executive Master in 'Customs & Supply Chain Compliance'. De financiering van een minimaal aantal opleidingsplaatsen is publiek-privaat geborgd. In deze (post-) wetenschappelijke opleiding werken drie universiteiten samen: Erasmus Universiteit Rotterdam voor juridische aspecten, TU Eindhoven voor 'Trade Facilitation & Logistics' en TU Delft voor zakelijke informatiesystemen en compliance. Een dergelijke geïntegreerde wetenschappelijke studie voor de (toekomstige) professional in het douaneveld is uniek in de wereld.

4.4 Publiek-private samenwerking in beroepsonderwijs

Dankzij de human capital agenda's en het Techniekpact zijn sinds de start van de topsectorenaanpak 18 centra voor innovatief vakmanschap in het mbo (CIV's) en 24 centers of expertise in het hbo (CoE's) van start gegaan (zie voor het financieringsoverzicht van CiV's en CoE's tabel 2).

Tabel 2 Financiering Centra voor innovatief Vakmanschap (CiV) en Centers of Expertise (CoE)[30]

	Financiering rijksoverheid gerealiseerd	Gerealiseerde cofinanciering door bedrijfsleven	Aantal bedrijven betrokken
18 Centra voor Innovatief Vakmanschap	14 mln	4 mln	343
24 Centers of Expertise	52 mln	13 mln	987

Bron: Platform BètaTechniek

In deze centra werken ondernemers, wetenschappers, docenten en studenten samen aan het bevorderen van de kwaliteit van het technisch beroepsonderwijs. De centra hebben een wervend karakter voor (aankomende) studenten en leveren een belangrijke bijdrage aan het op gang brengen en versnellen van innovaties (zie box CiV Tuinbouw & Uitgangsmaterialen). Via het regionaal investeringsfonds voor PPS in het mbo wordt het aantal centra verder uitgebreid. Op 1 september zijn de eerste 18 aanvragen voor het regionaal investeringsfonds vanuit het ministerie van OCW toegekend. Ruim 30 mbo-instellingen en meer dan 300 bedrijven investeren samen met de overheden gezamenlijk in innovatief beroepsonderwijs. Hiermee is ruim €14 mln subsidie gemoeid, aangevuld met twee derde cofinanciering van het bedrijfsleven en de regio waarmee een totale investering van ruim €42 mln ontstaat voor het opstarten van deze duurzame PPS-verbanden.

Centrum voor innovatief Vakmanschap in de tuinbouw

Onderwijs en bedrijfsleven werken in het CiV Tuinbouw & Uitgangsmaterialen samen aan thema's als veredeling, internationale handel & plantgezondheid, telen op afstand, voedselveiligheid & planten-stoffen, techniek, en gezondheid. In acht regionale meeting points (Greenport netwerken) van het CiV komen leerlingen, studenten en cursisten, docenten, praktijkbegeleiders, specialisten en ondernemers samen om kennis, vraagstukken, diensten en producten met elkaar te delen. Vanaf afgelopen september zijn er zes uitgewerkte onderwijs-modules te volgen, zowel binnen het reguliere als het cursusonderwijs (bedrijfsopleidingen). Het aanbod bestaat zowel uit een theorie- als een praktijkonderdeel door projecten uit te voeren bij maatgevende bedrijven in de sector.

4.5 Werven en binden van (internationaal) talent

Het aantrekken van nieuw (technisch) talent is belangrijk voor de topsectoren. In het Techniekpact hebben de topsectoren daarom afgesproken studiebeurzen aan technische studenten in het hoger onderwijs te bieden. Chemie en HTSM (beiden ruim 100), Energie (50) en Water (34) waren in het afgelopen studiejaar hofleverancier van deze topsectorbeurzen en de topsectoren werken door aan

[30] Zowel de CiV's als de CoE's zijn gemiddeld 1,5 jaar op weg. De CiV's met een startfinanciering van circa 8 ton en de CoE's met een startfinanciering van circa €2,1 mln. De gerealiseerde cofinanciering van het bedrijfsleven voor de CiV's staat nu op 38% en voor de CoE's op 29%. Gezien de opstartfase is dit een keurige realisatie (doelstelling is 50%).

de 1000 toegezegde beurzen in 2016. De teller van het aantal toegezegde beurzen voor het studiejaar 2014/15 staat inmiddels op 519 ten opzichte van 161 beurzen in het studiejaar 2013/14.

Techniekbeurzen van Thales

In de topsector HTSM hebben diverse bedrijven concrete toezeggingen gedaan voor beurzen van €5.000 per techniekstudent per jaar. Eén van de deelnemende bedrijven is Thales die elektronica voor in defensie- en veiligheidstoepassingen maakt. Thales kiest elk jaar een thema voor de beurzen waarbij afgelopen jaar 'Vrouwen in de Techniek' centraal stond, vanwege de scheve verhouding mannen-vrouwen in het bedrijf. Thales is op zoek naar diversiteit; volgende jaren richt de wervingscampagne zich mogelijk op een specifieke leeftijdsgroep of nationaliteit. In het eerste jaar was er twee keer zo veel animo als verwacht voor de studiebeurzen. Op basis van motivatie, cijferlijsten en 'pitches' is aan 10 kandidaten een beurs uitgereikt. Thales ondersteunt de studenten door hen een 'buddy' uit het bedrijf toe te wijzen. De studenten doen wat terug voor Thales, bijv. door op te treden als ambassadeur bij hoog bezoek zoals tijdens het werkbezoek dat Minister Bussemaker (OCW) aan het bedrijf aflegde of door op externe podia over het werk van Thales te vertellen.

Ook internationaal talent is welkom om in Nederland te studeren en een carrière op te bouwen. Onder meer via uitvoering van het gezamenlijk actieplan "Make it in the Netherlands" van o.a. de Ministeries van OCW, EZ en de onderwijskoepels wordt sinds najaar 2013 versterkt ingezet op het meer binden en boeien van internationaal talent.[31] Kennismigranten zijn eveneens welkom. De *Monitor Kennismigranten* van het IND Informatie- en Analyse Centrum laat zien dat gemiddeld 7000 vreemdelingen per jaar naar Nederland komen op basis van verschillende regelingen, met name de kennismigrantenregeling.[32] Mede door de vereenvoudiging van enkele toelatings-regelingen voor kennismigranten is het de ambitie dat dit aantal gaat stijgen.[33] Tot slot zal het kabinet waar nodig verdere maatregelen nemen om procedures voor kennismigranten verder te vereenvoudigen.

4.6 Veel bereikt, maar nog niet klaar

De missie van het Techniekpact en de human capital agenda's is nog niet volbracht. De arbeidsmarkt is continu in beweging. Morgen vragen bedrijven weer andere kennis en competenties van hun werknemers dan vandaag. Nieuwe technologische ontwikkelingen en automatisering (opkomst van 'Smart Industries') zullen er toe leiden dat veel van de huidige type banen in de toekomst niet meer bestaan. Daar komen nieuwe banen voor terug die we ons nu nog niet precies kunnen voorstellen. Juist daarom is het van belang dat onderwijsinstellingen en bedrijven voortdurend in gesprek zijn en anticiperen op demografische, economische en technologische ontwikkelingen. Een leven lang leren en permanente educatie, waarin de behoefte van de arbeidsmarkt in den brede centraal staat, moet vanzelfsprekender worden. Dat is het centrale doel van het Techniekpact.

---

[31] Kamerstuk II 2013/14, 22 452, nr. 35.

[32] Informatie- en Analysecentrum Immigratie- en Naturalisatiedienst, Kwantitatieve analyse, juni 2013. Kwalitatieve analyse, juni 2014.

[33] Kamerbrief V&J, *Vereenvoudiging van de toelatingsregelingen voor kennis en talent*, juli 2014: Kamerstuk nr: II 2013/14, 29 861, nr. 36.

De urgentie van het Techniekpact is een jaar na de start onverminderd groot. Er is nog veel werk te doen. In 2014 zijn er nog steeds signalen van:

- wachtlijsten van middelbare scholen die op ondersteuning van het bedrijfsleven wachten;
- vmbo-scholen die moeite hebben om hun techniekopleidingen rendabel te houden;
- onvoldoende docenten en studenten op de lerarenopleidingen voor bètavakken en techniek;
- te weinig vrouwen en allochtonen met een technische opleiding die aan het werk gaan in de techniek;
- onvervulde vacatures in de techniek en bij bedrijven binnen de topsectoren. Tegelijk is er een tekort aan goede stages en leerwerkbanen in het mbo waardoor studenten hun opleiding niet kunnen afronden.

Voor het succes van het Techniekpact is sterke betrokkenheid vanuit het (regionale) bedrijfsleven een belangrijke voorwaarde. Veel bedrijven investeren al actief in de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Voorbeelden hiervan zijn het meedoen in concrete PPS-en (‘cash’ of ‘in kind’), het aanbieden van stageplaatsen, het beschikbaar stellen van studiebeurzen, het mee-ontwikkelen van lesmateriaal of door aan te sluiten bij landelijke programma’s voor basis- en middelbare scholen als Jet-Net en Techniektalent.nu. Maar er is nog meer winst te boeken. Daarbij is een van de grootste uitdagingen het verder versterken van de betrokkenheid van het bedrijfsleven, het verminderen van freerider-gedrag en het naar bedrijven goed communiceren over doel en samenhang van het Techniekpact en het bedrijven-/topsectorenbeleid.

Hoofdstuk 5 Internationalisering

5.1 Inleiding

De sterke Nederlandse concurrentiepositie is in belangrijke mate te danken aan de inspanningen van de topsectoren. Ze zijn de ambassadeurs voor wat Nederland internationaal presteert (zie onderstaande box). Het buitenland is voor de topsectoren belangrijk als afzetmarkt, maar ook als bron van kennis en innovatie, talent en investeringen. Daarom zetten de topsectoren zich met een gezamenlijke strategie in voor een sterkere internationale verankering. De overheid ondersteunt hen bij de uitvoering op basis van een geïntegreerde aanpak van verschillende instrumenten (zie *Monitor Bedrijvenbeleid 2014)*.

Nederland helpt China met voedselvoorziening

Tijdens het staatsbezoek van de president van China, Xi Jinping, sloten Nederland en China een overeenkomst over investeringen in productiekwaliteit, voedselveiligheid en duurzaamheid. Ook Wageningen UR werkt in dit kader nauw samen met de China Agricultural University, bijvoorbeeld op het gebied van voedselkwaliteit en voedselzekerheid. China wil Nederlandse kennis en technologie inzetten om de land- en tuinbouw te verbeteren. Op verzoek van China gaven topsectoren Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen tijdens het staatsbezoek presentaties over hoogwaardige agrarische technologische ontwikkelingen op het gebied van melkrobots en LED-verlichting om tomaten sneller te laten groeien. Met de inbreng van Nederlandse kennis wil China in komende jaren de melkproductie laten groeien naar 40 miljard kilo. De Chinese overheid heeft Nederland om hulp gevraagd, omdat ons land een wereldspeler is in melkproductie, verwerking en logistiek.

Een belangrijk doel van het bedrijvenbeleid is om internationale netwerken op te zetten of bestaande netwerken zo goed mogelijk te ontsluiten voor Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen. Via het wereldwijde postennet met handelsraden, innovatie attachés, landbouwraden en vertegenwoordigers van het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) zet de overheid zich in om nationale en internationale netwerken te verbinden. In de brief *Versterking van de economische dienstverlening aan het Nederlandse bedrijfsleven wereldwijd* van 7 juli jl. heeft minister Ploumen (BHOS) de Tweede Kamer geïnformeerd over wat de overheid gaat doen om de kwaliteit van de economische dienstverlening in het buitenland verder te verbeteren, om de internationalisering van het mkb te bevorderen en het internationale netwerk te versterken.

5.2 Buitenlandse investeringen en vestigingsklimaat

Het aantrekken van buitenlandse investeringen is belangrijk voor de Nederlandse economie en voor de versterking van de topsectoren. Dankzij inspanning van onder andere NFIA zijn het afgelopen jaar 193 projecten van buitenlandse investeerders naar Nederland gehaald. Deze projecten waren in totaal goed voor een investering van €1.7 mld in de Nederlandse economie en een recordaantal van circa 8.500 banen. Samen met onder andere de topsectoren werkt NFIA het komend jaar aan nieuwe investeringsprojecten. Zo heeft NFIA samen met de topsector Chemie en VNCI in juli van dit jaar een convenant getekend, waarin is afgesproken gezamenlijke kennis en kunde in te zetten om investeerders naar Nederland te halen. Ook wordt informatie uitgewisseld over inkomende en

uitgaande missies van bedrijven en samengewerkt bij evenementen van strategisch belang voor de chemiesector.

Ook de waardering voor het Nederlandse vestigingsklimaat is het afgelopen jaar toegenomen.[34] In 2012 waren buitenlandse investeringen nog goed voor ruim 5.000 banen. In 2013 is dat toegenomen met ruim 60% tot 8.500. Voorbeelden van projecten die het afgelopen jaar nieuwe banen opleverden of voor baanbehoud zorgden, zijn de R&D faciliteit van het Duitse Nunhems (500 banen in het Limburgse Nunhem), het distributiecentrum van het Amerikaanse Moduslink (500 banen in Venray), het Indiase IT-bedrijf Wipro (ruim 250 banen in Eindhoven) en het nieuwe R&D-centre van het Zweedse SKF (100 nieuwe banen in Nieuwegein). De opening van een nieuw servicecenter van IBM in Groningen laat goed zien hoe door gezamenlijke inspanningen van het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid extra banen en inkomsten worden gecreëerd (zie box).

Nieuw IBM service center opent haar deuren in Groningen

IT-bedrijf IBM gaat in de stad Groningen een dienstencentrum openen. Hier kan men data opslaan en directe ondersteuning aan klanten bieden. De komst van het centrum levert in eerste instantie honderd en op termijn driehonderdvijftig nieuwe ICT-banen op. Het IBM Services Center Groningen is het resultaat van een samenwerking tussen de Provincie en gemeente Groningen, Hanze hogeschool Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, Universitair Medisch Centrum Groningen en IBM. Bovendien zorgt deze investering er voor dat studenten kennis en vaardigheden kunnen opdoen die een bedrijf als IBM nodig heeft. De komende drie jaar zal het IBM Services Center Groningen werk bieden aan afgestudeerde technologiestudenten en ervaren professionals met een technische achtergrond. Daarnaast worden stageplekken en ruimte voor afstudeeropdrachten aangeboden om zo het beste technologietalent in de stad en regio te behouden. De keuze voor de stad Groningen als locatie is deels gebaseerd op het grote aantal studenten en de goede samenwerking met de provincie, stad en het onderwijs.

Het kabinet hecht veel waarde aan een goed vestigingsklimaat. Een goede coördinatie over de activiteiten die bijdragen aan een versterking van het Nederlandse vestigingsklimaat is daarom gewenst. Daarom hebben de ministers van Economische Zaken (EZ) en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) besloten om strategische acquisitie en vestigings-klimaatfactoren als onderwerpen onder te brengen bij de bestaande Dutch Trade Board (DTB) en deze om te vormen naar de Dutch Trade & Investment Board (DTIB) en wordt een werkgroep vestigingsklimaat aldaar opgericht. De DTB is een samenwerkingsverband van publieke en private partijen ter bevordering van internationaal ondernemen. De DTIB zal dus in het vervolg naast handelsvraagstukken en de strategische reisagenda ook gaan over acquisitie- en vestigingsklimaatvraagstukken.

[34] Jaarcijfers NFIA (17 maart 2014).

5.3 Missies en beurzen

Een belangrijk instrument van de overheid om de aansluiting van het bedrijfsleven op internationale netwerken te bevorderen, zijn de economische missies. De bestemming en de inhoud van de economische reizen van het kabinet alsmede de belangrijkste missies van de regionale overheden zijn het afgelopen jaar afgestemd op de wensen van de topsectoren.[35] In de periode juli 2013 – juli 2014 waren er 29 missies naar 27 landen. Zo is Premier Rutte eind 2013 samen met Minister Ploumen (BHOS) en Staatssecretaris Dijksma (EZ) en Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen afgereisd naar Indonesië. Deze snel groeiende en grootste economie van Zuidoost-Azië ziet zichzelf geconfronteerd met maatschappelijke uitdagingen op het gebied van waterbeheer en voedselvoorziening. Thema's waarop de topsectoren Water, Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen internationale bekendheid genieten. Tijdens het bezoek zijn overeenkomsten getekend, die onder andere hebben geleid tot de opening van de Indonesische markt voor Nederlandse consumptie-uien en zijn contracten gesloten voor de Nederlandse watersector (zie box).

Nederlandse watersector actief in Indonesië

Voor de topsector Water is Indonesië een van de prioriteitslanden. De missies o.l.v. premier Rutte en minister Schultz (I&M) naar Indonesië waren dan ook van groot belang voor deze sector. Tijdens de eerste missie eind 2013 reisden 100 bedrijven mee waarvan ruim 30 werkzaam in de water- en havensector. Jakarta ligt in waterrijk gebied en verlangt een veilige omgeving met goede kustbescherming en zonder overstromingen. De Nederlandse watersector heeft op dit terrein veel te bieden. Een gezamenlijke visie en masterplan zijn met enthousiasme door de Indonesische autoriteiten ontvangen. Ook zijn diverse contracten ondertekend, o.a. om Indonesische havens te baggeren en het toegangskanaal naar Surabaya te verbreden en verdiepen.

Ook in de Verenigde Staten wordt de unieke Nederlandse waterexpertise onder de aandacht gebracht. Henk Ovink is als speciaal adviseur door het ministerie van I&M en topsector Water naar de VS gezonden waar hij Secretary Shaun Donovan ondersteunt die door president Obama is belast met de aanpak als gevolg van orkaan Sandy. Gezamenlijk met de Amerikanen is een ontwerpwedstrijd onder de naam 'Rebuilding by Design' opgezet. Eén van de zes winnende teams is dat van het Nederlandse OMA en Royal Haskoning/DHV. Met het contract is $230 mln gemoeid. De overheid blijft het komend jaar samen met de topsectoren werken aan de verbetering van de publiek-private uitwerking van de reisagenda, bijvoorbeeld door de topsectoren zo vroeg mogelijk te betrekken bij de inhoudelijke invulling van uitgaande en inkomende economische missies.

Collectieve deelnames aan strategische beurzen in het buitenland zijn eveneens een belangrijk middel om de kennis en kunde van de topsectoren internationaal onder de aandacht te brengen. De overheid ondersteunt dat door per topsector jaarlijks een collectieve presentatie op twee internationale strategische beurzen te faciliteren via een Holland Paviljoen met bijbehorend programma. In 2013 waren de topsectoren op 17 strategische beurzen vertegenwoordigd. Voor

[35] De reisagenda is online toegankelijk gemaakt, zodat zoveel mogelijk geïnteresseerde partijen kunnen aanhaken. www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/exportbegeleiding/missies-en-handelsreizen/agenda/economische-reisagenda-2014

2014 zijn deelnames aan 15 strategische beurzen voorzien. Meerdere topsectoren kozen het afgelopen jaar voor de Hannover Messe (zie box).

Topsectoren HTSM, Energie en Creatieve Industrie op de Hannover Messe

In 2014 was Nederland partnerland van de Hannover Messe; de grootste industriebeurs ter wereld met ruim 220.000 bezoekers uit meer dan 90 landen. De beurs is geopend door Bondskanselier Merkel samen met Premier Rutte. Op het beursterrein was een record aantal Nederlandse inzendingen te zien onder de vlag "Global Challenges, Dutch Solutions". De Nederlandse inzendingen waren zowel van gevestigde bedrijven, kennisinstellingen als ook startende ondernemers. De topsectoren HTSM ("Holland High Tech"), Energie ("Holland Energy House") en de Creatieve Industrie ("Creative Solutions") waren daarbij goed vertegenwoordigd met aandacht voor onderzoek, 'Smart Industry', energie, design en elektrisch vervoer. Nederland heeft op de Hannover Messe laten zien een belangrijke technologische en creatieve partner te zijn.

5.4 Internationalisering van het mkb

De overheid hecht groot belang aan de internationalisering van het mkb en heeft het afgelopen jaar verschillende initiatieven genomen om hen hierbij te ondersteunen. Afgezien van de initiatieven vermeld in de eerdergenoemde brief van Minister Ploumen d.d. 7 juli jl. heeft RvO zogenoemde 'technology matchmaking missions' voor voornamelijk mkb-ers en kennisinstellingen georganiseerd.[36] Specifiek voor startups is het DutchBaseCamp initiatief gestart, waar Nederlandse en buitenlandse startup-netwerken samenkomen. Het Nederlandse mkb is ook een belangrijke partner van de overheid bij het tot stand brengen van duurzame economische ontwikkeling in midden- en lage inkomenslanden. Om de risico's van zakendoen in en met deze landen te verminderen, stelt de overheid verschillende instrumenten beschikbaar. Vanuit de agenda hulp en handel binnen ontwikkelingssamenwerking is daar dit jaar het Dutch Good Growth Fund aan toegevoegd. Dit fonds is bedoeld voor financiering van ontwikkelingsrelevante lokale investeringen en export naar de lage en midden-inkomenslanden. Zowel kleine als grote mkb-bedrijven kunnen hiervan gebruik maken.[37]

---

[36] In de bij deze voortgangsrapportage behorende monitor is het meest recente kwartaaloverzicht van de activiteiten van het netwerk van innovatie attachés opgenomen.

[37] In 2014 zijn verder nieuwe rondes opengesteld voor de PPP-programma's voor voedselzekerheid en water waar Nederlandse bedrijven eerder intensief gebruik van hebben gemaakt en is ter ondersteuning aan topsector LSH het Fonds Life Sciences & Health for Development van start gegaan.

BIJLAGE 1

Voortgangsrapportage Ambitieus Ondernemerschap
De wereld veroveren en je eigen grenzen verleggen

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de voortgang op alle acties uit het programma Ambitieus Ondernemerschap. Voor de meer kwantitatieve doelstellingen van het programma verwijzen wij naar de bijgevoegde Monitor Bedrijvenbeleid 2014. Dit jaar geldt dat we met name stil staan bij de ontwikkeling van de hoofddoelstellingen van het programma; een meer gedetailleerd monitoringskader is nog in ontwikkeling.

De hoofddoelstellingen van het programma Ambitieus Ondernemerschap zijn:
- voor snelle groeiers een blijvende top 5 positie voor Nederland binnen de OESO vanaf 2020.
- voor groeiambitie bij ondernemers een top 5 positie voor Nederland binnen de OESO vanaf 2020.

Tabel 1 voortgangsrapportage Ambitieus Ondernemerschap 2014

Actie	**Stand van zaken**
Toegang tot kapitaal	
Vroegefasefinanciering	Voor innovatieve mkb-ondernemers en (academische) starters is sinds 1 juli jl. de regeling vroegefasefinanciering. Deze regeling is met het actieplan mkb-financiering structureel geworden en kent een jaarlijks budget van ca. € 12,5 mln.
Co-investeringsregeling samen met het Europees Investeringsfonds (EIF) voor business angels in Nederland	Co-investeringsregeling business angels is goedgekeurd voor co-financiering door het EIF. Het EIF werkt aan het opzetten van het fonds, en deze dient goedkeuring te krijgen van toezichthouder Luxemburg. Realisatie wordt eind dit jaar verwacht. Ondertussen worden gesprekken gevoerd met potentiële business angels, zodat de pijplijn is gevuld voor direct gebruik bij start.
Opening van een financieringsdesk voor betere informatievoorziening voor ondernemers	Gerealiseerd in januari 2014.
Vergroten bereik van informatievoorziening	In het aanvullend actieplan mkb-financiering is een exercitie toegezegd om het financieringsinstrumentarium te stroomlijnen en toegankelijker te maken.
Dutch Venture Initiative gestart in de zomer van 2013.	Dit is gestart in zomer 2013. Zoals in het aanvullend actieplan mkb-financiering is aangegeven investeert het kabinet via het Dutch Venture Initiative (DVI) nog eens €100 mln. extra in investeringsfondsen die risicokapitaal verstrekken aan (snel) groeiend mkb.
Meer private investeringen door Business Angel programma.	Om te komen tot meer private investeringen door Business Angels (informal investors) loopt overleg met de Kamer van Koophandel om een platformfunctie te vervullen richting de ondernemer met voorlichting over de financieringsvorm Business Angels en doorverwijzing naar desbetreffende Business Angel netwerken in Nederland. Ten aanzien van de Business Angels zal worden ingezet op trainingen gericht op het vergroten van de bewustwording over informal investment en zal worden ingezet op het zorgen voor meer bekwaamheid en deskundigheid bij potentiële en bestaande informal investors.
Vergroten van de bekendheid van alternatieve financieringsvormen.	Om de bekendheid van alternatieve financieringsvormen te vergroten loopt het gehele jaar een campagne in kader van Week van de Ondernemer, met themasessies en beursvloer met partijen, die mkb-financiering bieden. Daarnaast start binnenkort een voorlichtingscampagne van de branchevereniging voor crowdfunding.
Via (financiële) educatie ondernemers beter voorbereiden	Met het Aanvullend actieplan mkb financiering heeft het kabinet € 5 mln. beschikbaar gesteld voor het verhogen van de ambitie en verbetering van de groeivaardigheden in het kleinbedrijf. Maatregelen hiervoor zullen in het najaar worden uitgewerkt.
Stel de BMKB-regeling definitief open voor niet-banken, zoals kredietunies	De pilot openstelling BMKB voor niet-bancaire financiers wordt eind dit jaar geëvalueerd of handhaving wenselijk is. Ook de wenselijkheid van openstelling van de Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) wordt onderzocht.
Breng meer flexibiliteit in de Seed-capital-regeling.	De flexibiliteit van de seed-capital regeling is verbeterd door de verruiming van de definities van de doelgroepen en de verruiming van de maximale bedragen voor investeerders en investeringen in alle sectoren per 1 juli j.l.van kracht. Om deze verbeteringen in de regeling snel te benutten in de risico-kapitaalmarkt voor ambitieuze ondernemers is per 1 augustus 2014 een nieuwe tender van start gegaan.

Actie	**Stand van zaken**
Toegang tot innovatie	
Het innovatie-instrumentarium is in 2014 meer stimulerend voor starters en doorgroeiers geworden:	

• Verlenging van de eerste schijf WBSO • Verlaging van de ondergrens van het Innovatiekrediet • Verhoging % TKI-toeslag over de 1e € 20.000 cash of "in kind" bijdrage	Gerealiseerd Gerealiseerd Gerealiseerd
Diverse acties om topsectoren en startups beter te verbinden, waaronder pilots	Afgelopen zomer is een pilot gestart binnen de topsector creatief naar slimme (PPS) vormen van creatie van nieuwe innovatie gedreven bedrijvigheid: Open House. EZ is samen met de EDM-sector (event, dance en Music) bezig om jonge ondernemers en Lead Customers in een open innovatiesysteem op basis van Challenges uit de sector en de maatschappij nieuwe innovatieve producten, diensten en systemen te laten ontwikkelen. Daarnaast lopen er diverse andere initiatieven om topsectoren en startups te verbinden, zoals samenwerking met incubators.
Stimuleren innovatiegericht inkopen	Er zijn vernieuwde online applicaties – inclusief innovatiekoffer – vrijwel gereed en zijn in september gelanceerd. Aan het programma zijn vijf projecten toegevoegd, waaronder blue energy Katwijk. Er is veel verbinding ook met EZ thema's als energie en succesvolle marktsessies, waaronder duurzaam GWW, verlichting historische gebouwen. Samen met BZK, verantwoordelijk voor coördinatie inkoop, wordt actief ingezet op het benutten van kansen voor innovatie in de bedrijfsvoering van het rijk. Om de belofte van 10 startups per jaar te helpen invullen zal EZ meedoen met het lead partnerschip initiative (zie tekst onder 'lead partnership').
Maak werk van open data	Over de verdere ontsluiting van open data zal het kabinet in het najaar aangeven op welke wijze aan dat proces een extra impuls kan worden gegeven. De samenwerking met het bedrijfsleven in het doorbraakproject open geo-data heeft op de deelgebieden agro & food, water, duurzame energie drie open data estafettes opgeleverd waarin de mogelijkheden van hergebruik van overheidsdata door het bedrijfsleven werd getoond. In het najaar zal een vierde estafette plaatsvinden op het deelgebied 'Smart Cities'. Met betrekking tot Open Access tot onderzoeks- en innovatiedata is EZ (in samenwerking met OCW) binnen de EU met een traject bezig om gezamenlijk te verkennen wat de te hanteren definities, uitgangspunten en vervolgstappen op dit dossier zijn.

Actie	**Stand van zaken**
Toegang tot kennis	
Valorisatie en ondernemerschaponderwijs	Valorisatie en ondernemerschaponderwijs zijn structureel verankerd in de lopende prestatieafspraken tussen OCW en hoger onderwijs instellingen.
In IBO wetenschapsbeleid zal ook gekeken worden naar valorisatie.	Valorisatie was één van de onderwerpen genoemd in de opdracht IBO wetenschapsbeleid. Valorisatie wordt in het IBO rapport genoemd onder doelstellingen wetenschapsbeleid en speelt een rol in de prestatie afspraken met universiteiten. Het opleiden van jonge mensen wordt gezien als één van de belangrijkste taken van een universiteit waardoor kennis valoriseert. Valorisatie was onderdeel van de vragenlijst aan onderzoekers. Van de meer dan 400 respondenten gaf 42% aan dat valorisatie een belangrijk doel is van hun organisatie.
Reactie van bewindslieden OCW en EZ op het rapport 'benutting van octrooien op resultaten van wetenschappelijk onderzoek' van KNAW, VSNU, NFU en NWO	De reactie is op 7 juli 2014 aan de Tweede Kamer verstuurd (Kamerstuk 29338, nr.138). Vanuit het brede perspectief van kenniscirculatie zijn acties geformuleerd op de vijf aanbevelingen (intervisie; stevig mandaat; transparantie; identificatie van octrooieerbare vindingen; landelijke Technology Transfer Offices) uit het rapport om de benoemde kansen te benutten.
In topsector Life Sciences & Health (LSH) een rondetafel over de benutting van IE	EZ heeft samen met VWS en OCW met de topsector LSH een ronde tafel georganiseerd. Resultaat is een nieuw valorisatiemodel met pilot binnen de LSH.
Toegankelijk maken van publicaties en onderzoeksdata	De Open Access Golden Road voorziet hierin. Dit traject loopt bij OCW en is verantwoordelijkheid van OCW. EZ is betrokken bij het complete proces van open access publicaties. Er komt een nulmeting en monitoring wordt opgezet.

Toegang tot Nederland	
Introductie van een verblijfsvergunning voor startups en dit breed communiceren	Vanaf 1 januari 2015 zullen naar verwachting buitenlandse startups een verblijfsvergunning kunnen aanvragen.
Acquisitie van startups en snelle groeiers	Voor dit doel wordt Dutch Base Camp (DBC) ondersteund. DBC heeft diverse netwerkbijeenkomsten in Nederland georganiseerd om kennis te delen en netwerken te verbinden. Dit leidt ook tot de eerste "acquisities" voor Nederland en nieuwe samenwerkingen met buitenlandse partijen. Daarnaast zal de voorziene special envoy startups een rol hebben om Nederland op de kaart te zetten en zo Nederland aantrekkelijker te maken voor deze doelgroep.
Bieden van relevante informatie over het Nederlandse vestigingsklimaat	De analyse van informatievoorziening voor buitenlandse startups bevindt zich in de afrondende fase. Naar aanleiding van de motie de Vries (Kamer nr: 32 637-143 d.d. 17-6-2014) heeft het kabinet toegezegd de mogelijkheden te bezien om te komen tot publiek-private samenwerking t.b.v. het aanbieden van aansprekende informatie voor buitenlandse startups. EZ is met de betreffende partijen in overleg om te komen tot een concrete aanpak en samenwerking.

Actie	**Stand van zaken**
Toegang tot de fiscus	
De gebruikelijkloonregeling wordt aangepast	De voorstellen uit de agenda StartUpNL omtrent het gebruikelijk loon zijn gewogen en besproken met de Belastingdienst (zie bijlage 2).
Beoordelen van de voorstellen voor durfkapitaal van Agenda StartupNL	De drie voorstellen uit de agenda StartUpNL zijn beoordeeld op basis van effectiviteit, doelgroepbereik en budgettaire impact (zie bijlage 2).
Onderzoeken of de regels over afdragen inkomstenbelasting over ontvangen aandelen als loon voor werknemers versoepeld kunnen worden	De optieregeling zal breder en actiever worden uitgedragen als oplossing voor het probleem waar starters tegenaan lopen bij het uitkeren van aandelen aan hun personeel.

Toegang tot elkaar	
Ecosysteem voor ambitieus ondernemerschap versterken en internationaal beter positioneren	NLevator is in het voorjaar 2014 gestart. Hierbij komen groeiondernemers en stakeholders samen om het ecosysteem voor ambitieus ondernemerschap in Nederland te versterken en Nederland internationaal beter te positioneren. Het doel is om bestaande ecosystemen en netwerken (sectoraal en regionaal) te verbinden en het transparant maken van de mogelijkheden en faciliteiten voor ambitieuze ondernemers. EZ heeft de start van NLevator gefaciliteerd en is één van de netwerkpartners. Inmiddels is de NLevator stichting opgericht, zijn partijen aangesloten, eerste activiteiten georganiseerd en is de website gelanceerd. Tenslotte zijn er acties voorzien om internationaal aansprekende hub(s) te creëren.
Ondernemerschap al jong stimuleren	De stichting Jong Ondernemen krijgt in totaal € 900.000 subsidie voor drie jaar om het vak ondernemerschap op grotere schaal uit te rollen - van het primair onderwijs tot wetenschappelijk onderwijs. Hiermee blijven we ervoor zorgen dat ondernemen, ondernemerschap en ambitie tonen al jong "tussen de oren" komt. De subsidie loopt nog twee schooljaren.
Hernieuwde Roadmap voor Sociale Innovatie	Vanuit TNO wordt met EZ in kaart gebracht welke partners zich gezamenlijk willen inzetten voor bevordering van sociale innovatie in Nederland. Er wordt momenteel gewerkt aan een roadmap "versterking Human Capital en sociale innovatie" die inzet op meer aandacht voor sociale innovatie binnen de topsectoren.
Jaarlijkse Dag van de Sociale Innovatie.	De dag van de sociale innovatie zal op 18 november 2014 plaatsvinden met een grootschalige aanpak en zichtbaarheid op meerdere plekken in het land. Deze dag wordt door EZ ondersteund.
Heroverweeg het systeem van promovendi-bonussen	Het rapport van het IBO wetenschappelijk onderzoek is recent aan de Tweede Kamer gestuurd. Daarin zijn ook voorstellen gedaan over de omvang van de promotiebonus. In de Wetenschapsvisie, die naar verwachting najaar 2014 naar de Tweede Kamer gaat, zal worden gereageerd op het IBO-rapport.
Lead Customer/Partnership	Op 26 juni vond de kick off van het Lead Partnership Initiative plaats, waar een groot aantal corporates aanwezig was. Het initiatief verbindt en stimuleert de samenwerking tussen corporates /overheden en startups. Op dit moment wordt gewerkt aan het opstellen van een overeenkomst tussen het initiatief, grote bedrijven en overheden.

Actie	**Stand van zaken**
Toegang tot de wereld	
Het verbinden van start up ecosystemen in Nederland en het faciliteren van hun internationalisering, in eerste instantie richting de VS.	Specifiek voor startups worden aparte missies georganiseerd, die ook wel bootcamps worden genoemd. Doel van deze bootcamps is om ambitieuze ondernemers unieke kennis en vaardigheden te laten opdoen in een week tijd op een plek waar een uniek ecosysteem is voor ondernemerschap. Het consultaat generaal in San Francisco in samenwerking met DutchBaseCamp en het innovatie attaché netwerk organiseert al vele jaren in samenwerking deze bootcamps. In september was er een bootcamp voor startups in de digitale gezondheidszorg en in oktober 2014 is er een bootcamp voor startups uit alle sectoren. In september is door premier Rutte in New York ook het mentorennetwerk voor startups gelanceerd dat door DutchBaseCamp is opgezet.
Special envoy startups	In navolging van de suggestie in de Agenda StartUpNL om een ambassadeur voor startups aan te wijzen zal het kabinet een special envoy startups aanstellen. Momenteel wordt de concrete invulling van de special envoy startups uitgewerkt.

Randvoorwaarden wet – en regelgeving	
Onderzoek loonbetalingsplicht	Het onderzoek naar de knelpunten die werkgevers ervaren bij de loonbetalingsplicht wordt door SZW naar verwachting eind 2014 naar de TK gestuurd.
Doelmatige faillissementswetgeving	V&J werkt hard aan een herziening van de faillissementswet. Halfjaarlijks wordt de TK daarover geïnformeerd. Voortgang is volgens plan.
Concurrentiebeding	Recent is de nieuwe Wet Werk en Zekerheid door de eerste Kamer aangenomen waarin staat dat in contracten voor bepaalde tijd geen concurrentiebeding kan worden opgenomen. Wil een werkgever in een dergelijke overeenkomst toch een concurrentiebeding opnemen dan moet hij in die arbeidsovereenkomst motiveren welke zwaarwegende bedrijfs- of dienstbelangen het opnemen van een concurrentiebeding noodzakelijk maken.

BIJLAGE 2

Beoordeling Fiscale voorstellen Agenda StartupNL

1. Durfkapitaal

Aanleiding
In de Agenda StartupNL wordt benadrukt dat het belangrijk is voor innovatieve starters (startups) om een goede toegang tot kapitaal te hebben. Door de huidige economische ontwikkelingen staat de financiering van het MKB onder druk. Om de toegang tot kapitaal voor startups te verbeteren is in de Agenda StartupNL een drietal fiscale voorstellen gedaan om startups in staat te stellen eigen vermogen aan te trekken van informele investeerders en business angels.

In de kamerbrief ambitieus ondernemerschap heeft het kabinet toegezegd[38] om de drie in de genoemde Agenda fiscale voorstellen over durfkapitaal te beoordelen op basis van reeds bestaande evaluaties naar:

- effectiviteit;
- doelgroep bereik; en
- budgettaire impact.

In de Kamerbrief Aanvullend Actieplan MKB-Financiering van 8 juli 2014 van de Minister van Financiën en de Minister van Economische Zaken is het thema van financiering van het MKB en innovatieve starters ook uitvoerig aan de orde gekomen. In onderstaande bijdrage wordt, conform de toezegging van het kabinet, op de drie fiscale voorstellen ingegaan.

De fiscale voorstellen
In de Agenda StartupNL worden de volgende fiscale regelingen voorgesteld om startups in staat te stellen gemakkelijker financiers aan zich te binden.

1. Een vrijstelling van de box 3 heffing voor investeringen in durfkapitaal tot € 100.000.
2. Een durfkapitaalregeling gebaseerd op de voormalige Tante Agaath-regeling.
3. Een regeling als de SEIS-regeling in het VK *(Seed Enterprise Investment Scheme)*

Beschrijving en beoordeling van de fiscale voorstellen

Beschrijving Tante Agaathregeling en vrijstelling box 3
De Tante Agaath regeling was een regeling voor achtergestelde leningen aan startende ondernemers. In de oude Tante Agaath regeling[39] gold een vrijstelling van de vermogens-rendementsheffing van box 3 tot een bedrag van ongeveer €50.000 en een heffingskorting van 1,3% van de gemiddelde directe beleggingen in de inkomstenbelasting.[40] Daarnaast was er de mogelijkheid om na kwijtschelding van de achtergestelde lening de verliezen af te trekken in de inkomstenbelasting tot een maximumbedrag van €46.984 (tot en met 2010). Op grond van het regeerakkoord Rutte I is deze durfkapitaalregeling vanaf 2011 stapsgewijs afgeschaft, en met ingang van 2013 is het laatste stukje van die regeling afgeschaft. Voorstel 1 ziet dus op een van de drie componenten van de Tante Agaath regeling en kan derhalve in samenhang met voorstel 2 beoordeeld worden. Het budgettaire beslag van de durfkapitaalregeling die tot en met 2012 gold was €87 mln in 2001 en nog €19 mln in 2010.

---

[38] Kamerstuk II 2013/14, 31 311, nr. 104.
[39] De officiële naam voor de regeling is durfkapitaalregeling met ingang van de Wet op de inkomstenbelasting 2001, Vanwege de naamsbekendheid en voor de helderheid gebruiken wij hier Tante Agaath regeling,
[40] De zogenaamde indirecte variant van de Tante Agaath regeling wordt hier niet besproken. Deze voorzag niet in het rechtstreeks ter beschikking stellen van kapitaal en was niet effectief. De variant is vanaf 2003 door gebrek aan aanbieders langzaam afgebouwd.

Beoordeling
De Tante Agaathregeling is door Bureau Bartels in 2005 geëvalueerd, net als het verhogen van de box 3 vrijstelling voor durfkapitaal van ongeveer €100.000, zoals wordt voorgesteld in de Agenda StartupNL. Uit die evaluatie komt naar voren dat de faciliteit in negen van de tien gevallen werd toegepast in familieverband. De belangrijkste gebruiker van de faciliteit was de landbouwsector. Ongeveer de helft van de investeerders is door de regeling gestimuleerd om (grotere) leningen te verstrekken aan starters, de andere helft zou ook al investeren in de starters zonder deze faciliteit en kan dus beschouwd worden als 'deadweight loss'. In de agrarische sector ging het vaak om ondersteuning van financiering bij bedrijfsovernames van bestaande ondernemingen en niet om de start van nieuwe ondernemingen. De Tante Agaathregeling werd bijna niet gebruikt door informele investeerders of business angels om twee belangrijke redenen. Ten eerste zag de faciliteit op achtergestelde leningen met een relatief laag maximum bedrag, terwijl deze groep investeerders graag voor een hoger bedrag en via aandelen wil deelnemen in het eigen vermogen van de startup. Ten tweede was de rente gemaximeerd op de wettelijke rente, waardoor er geen ruimte was voor een risico-opslag op de rente. Uit de evaluatie van Bureau Bartels blijkt dat een verhoging van de vrijstelling tot ongeveer €100.000 geen effect zou hebben op de investeringsbeslissing, terwijl een derde deel niet kon aangeven wat het effect zou zijn. Uit de evaluatie blijkt ook dat nieuwe innoverende bedrijven over het algemeen niet profiteerden van de regeling.

Het kabinet concludeert op basis van de evaluatie dat de herintroductie van de Tante Agaath regeling of het instellen van een box 3 vrijstelling voor durfkapitaal niet of hooguit in beperkte mate zal leiden tot een toename van kapitaal voor startups. Startups zijn niet altijd geholpen met directe leningen maar vaak aangewezen op financiering met behulp van aandelenuitgifte. Bovendien investeren business angels veelal vanuit een vennootschap en niet als privépersoon. Doorgaans zal de investerings-BV van de business angel dus aandelen kopen in de startup. In die situaties biedt een vrijstelling van box 3 geen toegevoegde waarde. De herintroductie van de Tante Agaath regeling of een box 3 vrijstelling tot €100.000 leidt er naar verwachting niet toe dat de financieringsmogelijkheden voor startups groter worden en kent dus naar verwachting een beperkte effectiviteit. Dit leidt ook tot de conclusie dat het doelgroepbereik naar verwachting onvoldoende is.

Beschrijving SEIS regeling
In 2012 is in het Verenigd Koninkrijk een nieuwe durfkapitaalregeling geïntroduceerd die specifiek gericht is op startups. Deze *Seed Enterprise Investment Scheme* (SEIS) is gericht op starters doordat de onderneming voor het uitgeven van de aandelen minder dan twee jaar geleden gestart moet zijn. De onderneming mag niet meer dan 24 werknemers hebben en de bezittingen mogen niet meer bedragen dan ongeveer €250.000. Om voor de SEIS regeling in aanmerking te komen moeten investeerders deelnemen via aandelen. Een individuele investeerder mag maximaal 30% van de aandelen bezitten. Volgens inschattingen van de beleidsmakers in het VK is 1/3 tot 1/2 van de investeerders van SEIS een informele investeerder of business angel. Investeerders krijgen daarnaast een inkomstenbelastingkorting (vergelijkbaar met een heffingskorting) van 50% op de investering (tot max. €125.000). Dat wil zeggen dat zij de helft van hun investering van de te betalen inkomstenbelasting kunnen aftrekken tot een maximum belastingkorting van €62.500. Onder de durfkapitaalregeling was de heffingskorting gemaximeerd op 1,3% van €55.145 (in 2010, het laatste jaar dat de heffingskorting 1,3% was), dus een belastingkorting van €717. Daarnaast is er een aftrek in de inkomstenbelasting van verliezen ter hoogte van het geïnvesteerde bedrag. Er geldt ook een vrijstelling van winstbelasting ('capital gains tax') voor de winst die wordt gerealiseerd bij verkoop van het aandelenpakket (een tarief van 18% of 28% in het VK; bij aandelenpakketten groter dan 5% te vergelijken met de Nederlandse aanmerkelijkbelangheffing van box 2 van 25%). Als laatste hoefden investeerders in 2012/2013 ook geen winstbelasting te betalen op winst uit andere investeringen als ze deze investeringen herinvesteren in ondernemingen die gebruik maken van de SEIS regeling. In 2013/2014 is de SEIS-regeling verlengd en geldt deze laatste vrijstelling voor de helft van de winst. Na introductie in 2012 was er in november 2013 meer dan €100 mln opgehaald door startups die met SEIS werken. In totaal

hebben 1.100 bedrijven geprofiteerd van SEIS, gemiddeld 19 per week. Startups halen gemiddeld €90.000 op met de aandelenuitgifte onder de SEIS-regeling. [41]

Beoordeling

Een kwantitatieve evaluatie van de effecten van de SEIS regeling heeft nog niet plaatsgevonden in het VK. Uit gesprekken met adviseurs, startups en beleidsmakers in het VK blijkt wel dat startups vaak in staat zijn om eigen vermogen aan te trekken. Dit hoeft niet per se een gevolg te zijn van de SEIS regeling. Een ander aspect van de SEIS regeling is dat het ervoor zorgt dat startups selectief kunnen zijn in de keuze van de investeerder. Zij gunnen het fiscale voordeel aan de voor hen meest interessante investeerder. De SEIS regeling draagt bij aan het vestigingsklimaat voor startup bedrijven welke in een internationale context moet worden gezien. Dit wordt ook bevestigd in gesprekken met de startup gemeenschap in Amsterdam en Londen. Deze geeft aan dat het bestaan van de SEIS regeling een positief effect heeft op het vestigingsklimaat van startups in het VK, met name in Londen. Van belang is ook om te onderkennen dat het aanbod van informele investeerders en business angels in Londen verschilt van dat in de rest van het VK en Nederland. Gezien de korte geschiedenis die de SEIS regeling kent, is een oordeel over de effectiviteit niet goed mogelijk. Het is nog onbekend welk effect de regeling heeft op investeringen in startups. De regeling is wel zo vormgegeven dat de juiste doelgroep wordt bereikt (startups). De budgettaire derving van een dergelijke regeling in Nederland is moeilijk op voorhand in te schatten en sterk afhankelijk van gekozen parameters. De inkomstenbelastingsystemen van het VK en Nederland zijn ook niet één-op-één vergelijkbaar. Zo kent het VK geen gesloten boxensysteem of een aanmerkelijkbelangheffing. Wel is duidelijk dat het een zeer royale regeling is in vergelijking tot de oude durfkapitaalregeling en dat het budgettaire beslag van een dergelijke regeling substantieel hoger zou kunnen zijn dan dat van de oude Tante Agaath-regeling, een en ander afhankelijk van het exacte voordeel voor de investeerder in de regeling. Het VK heeft voor het budgettaire jaar van 1 april 2014 tot 1 april 2015 een budgettaire derving van ongeveer €30 mln begroot voor de SEIS regeling.[42] In het eerste jaar, met de ruimere vrijstelling voor de winstbelasting op winsten uit andere investeringen die in een SEIS entiteit worden geïnvesteerd was de geraamde derving €62,5 mln.

Conclusie

De eerste twee fiscale voorstellen uit de Agenda StartupNL zijn op basis van de reeds bestaande evaluatie beoordeeld naar effectiviteit, doelgroepbereik en budgettaire impact. Er is gebleken dat zowel een vrijstelling van de vermogensrendementsheffing tot €100.000 als een durfkapitaalregeling (de voormalige Tante Agaath-regeling) niet zal leiden tot een toename van investeringen via aandelen in startups door informele investeerders of business angels. Er is geen aanleiding om aan te nemen dat de redenen voor afschaffing nu niet meer zouden gelden bij (her)introductie van deze vrijstelling of Tante Agaath-regeling.

Het derde voorstel, een regeling gebaseerd op de SEIS-regeling, kent waarschijnlijk een beter doelgroepbereik dan de eerste twee voorstellen. Een kwantitatieve evaluatie van de effecten van de SEIS regeling heeft nog niet plaatsgevonden in het VK, en is om die reden ook niet mogelijk voor de Nederlandse situatie. Het kabinet volgt de ontwikkelingen in het VK op dit punt met belangstelling met het oog op het borgen van de aantrekkelijkheid van het klimaat in Nederland voor startups. Wel wordt opgemerkt dat ook zonder een dergelijke kwantitatieve evaluatie de SEIS-regeling als zeer royaal bestempeld kan worden als gekeken wordt naar de fiscale stimulans per investering.

Met betrekking tot de drie genoemde fiscale maatregelen merkt het kabinet op dat mede met het oog op de Brede agenda Belastingdienst terughoudendheid bestaat met het introduceren van nieuwe fiscale instrumenten, zeker als het gaat om faciliteiten die recentelijk zijn afgeschaft (of

---

[41] https://www.gov.uk/government/news/government-incentives-help-1100-companies-lift-off
[42] Autumn Statement 2011 Policy Costings HM Treasury, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130129110402/http:/www.hm-treasury.gov.uk/d/2011budget_policycostings.pdf

vergelijkbare faciliteiten). Verder wijst het kabinet op de bestaande niet-fiscale regelingen die tot doel hebben de toegang tot kapitaal voor onder andere startups te verbeteren, zoals gecommuniceerd in de Kamerbrief over beleid voor ambitieuze ondernemers van 17 maart 2014. Dat het kabinet dit thema hoog in het vaandel heeft, blijkt verder uit de Kamerbrief Aanvullend Actieplan MKB-Financiering van 8 juli 2014 van de Minister van Financiën en de Minister van Economische Zaken, waarin een groot aantal maatregelen is opgenomen.

2. Gebruikelijkloonregeling

Het kabinet heeft gekeken of een aparte gebruikelijkloonregeling voor (innovatieve) starters wenselijk is. Dit is gedaan in het kader van de toezegging[43] om bij de onderhavige aanpassing van de gebruikelijkloonregeling ook de voorstellen uit de Agenda StartUpNL (hierna: Agenda)[44] te overwegen. Volgens deze Agenda is het bedrag van €43.000 (bedrag 2013) waarop het loon van een DGA minimaal gesteld dient te worden vaak hoger dan wat de startup aan salaris kan uitkeren. Een mogelijke oplossing zou volgens de Agenda zijn om het salaris van een DGA van een innoverende startup de eerste twee jaar op het minimumloon te stellen. Daarnaast benoemt de Agenda het als een probleem dat het salaris van de DGA niet op een lager bedrag gesteld mag worden dan het loon van de bestverdienende overige werknemer. Dit terwijl het voor de huidige generatie ondernemers niet ongebruikelijk is om in de startfase van het bedrijf minder te verdienen dan sommige werknemers (bijvoorbeeld in het geval van specialistische, hoogopgeleide kenniswerkers). In de Agenda wordt daarom voorgesteld om voor het bepalen van een marktconforme beloning een ander criterium te zoeken.

Het kabinet deelt het in de Agenda neergelegde uitgangspunt dat de gebruikelijkloonregeling voldoende mogelijkheden moet bieden aan starters om in redelijkheid een zakelijk loon vast te stellen. De gebruikelijkloonregeling biedt verschillende mogelijkheden om het salaris van een starter op een lager bedrag dan het standaardbedrag van €44.000 (bedrag 2014) of het loon van de bestverdienende overige werknemer vast te stellen. Zoals hiervoor is aangegeven, kan het loon op een lager bedrag worden gesteld indien de starter aannemelijk maakt dat een zakelijke beloning lager is. Dit kan er dus, net als bij andere DGA's, toe leiden dat het loon van de starter op een lager bedrag wordt gesteld dan €44.000 (bedrag 2014) of het loon van de bestverdienende overige werknemer. Indien bijvoorbeeld sprake is van specialistische, hoogopgeleide kenniswerkers zal het eerder aannemelijk zijn dat het salaris van de bestverdienende overige werknemer te hoog is.

Naast de mogelijkheden die de wettelijke regeling reeds biedt, kunnen starters vooraf in gesprek gaan met de Belastingdienst om zekerheid te krijgen over de hoogte van het in aanmerking te nemen loon. Daarbij heeft de Belastingdienst de mogelijkheid om rekening te houden met de financiële situatie van een starter. Bij een hoge investeringsbehoefte of een lage cashflow in de startfase, is al gauw aannemelijk dat een relatief laag loon zakelijk is. Ook als de starter niet van tevoren in gesprek is gegaan met de Belastingdienst, kan de Belastingdienst rekening houden met de financiële situatie van een starter. Hiermee mag de vaststelling van het gebruikelijk loon bij starters niet tot problemen leiden. Een afzonderlijke gebruikelijkloonregeling voor starters acht het kabinet daarmee niet nodig. Wel zal het kabinet meer informatie geven over de gebruikelijkloonregeling en de mogelijkheden die deze regeling biedt, zoals de mogelijkheid om het loon (bijvoorbeeld bij starters) op een lager bedrag te stellen dan het standaardbedrag. Het kabinet zal daarom extra aandacht besteden aan de voorlichting over de gebruikelijkloonregeling, bijvoorbeeld op bijeenkomsten met starters en op www.ondernemersplein.nl.

---

[43] Kamerstuk II 2013/14, 31 311, nr. 104.

[44] http://startupnl.nl.

BIJLAGE 3

Toetsingskader risicoregelingen: “beauty contest” nieuwe aanbieders mkb-financiering

Inleiding

In het actieplan mkb financiering is tot een aantal maatregelen besloten om de financiering van het mkb te verbeteren, waarover uw Kamer bij brief van 8 juli is geïnformeerd. Deze maatregelen richten zich op het versterken van het risicodragend vermogen binnen het mkb, verbreding van het aanbod en het verbeteren van de rentabiliteit van mkb-financiering. De onderhavige maatregel richt zich op verbreding van het aanbod van financieringspartijen.

Geconstateerd is dat er momenteel sprake is van onderbenutting van een aantal bestaande mkb-garantieregelingen. Afgesproken is dat deze onbenutte ruimte ingezet kan worden voor de nieuwe maatregelen (garanties) van het aanvullend actieplan. De huidige verwachting is dat er dit en volgend jaar in totaal tot ca. €1 mld onbenutte garantieruimte is bij de EZ-instrumenten, welke ingezet kan worden. Daarvan wordt op voorhand €400 mln bestemd voor het verbreden van het financieringsaanbod. Deze specifieke ruimte zal middels een “beauty contest” worden verdeeld. Dit middels een publicatie in de Staatscourant, waarna zal worden bezien met behulp van een externe adviescommissie of er één of meerdere initiatieven kunnen worden ondersteund.

Gezien het beperkte aantal partijen en de grote verscheidenheid daarin, is niet gekozen voor een regeling, maar voor een “beauty contest” zodat de beschikbare garantieruimte zo effectief mogelijk kan worden ingezet. In dit toetsingskader wordt conform het garantiekader inzicht verschaft in de probleemstelling, risico’s en risicobeheersing en de vormgeving van de criteria en randvoorwaarden van deze “beauty contest”.

De “beauty contest” houdt in dat bedrijven en organisaties uitgenodigd zullen worden via een publicatie in de Staatscourant en andere media om levensvatbare en concrete garantievoorstellen ter verbetering van mkb-financiering voor te leggen. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland zal een eerste toets uitvoeren en nadat de informatie compleet is zullen de voorstellen beoordeeld worden door een commissie van externe experts. Deze zullen bepalen of de voorstellen kwalitatief voldoende zijn en passen binnen de beleidsdoelstellingen en deze voorstellen vervolgens rangschikken. In volgorde van rangschikking van de kwalitatief voldoende voorstellen zal het bijbehorende bedrag uit het beschikbare budget van €400 mln worden gereserveerd. Vervolgens zal met de geselecteerde partijen gesproken worden over het mogelijk aangaan van een garantieovereenkomst, die, alvorens die met de partijen gesloten kan worden, bij de Europese Commissie getoetst zal worden op mogelijke steunaspecten.[45] Tevens zal het risicoprofiel en de bijbehorende premie van concept garantieovereenkomst(en) gezien de complexe risico's beoordeeld worden door een externe partij (een ‘second opinion’).

Probleemstelling

1. Wat is het probleem dat aanleiding is (geweest) voor het beleid?
Zoals gemeld in het aanvullend actieplan mkb-financiering is het Nederlandse mkb voor externe financiering sterk afhankelijk van banken en zijn alternatieve financieringsbronnen (nog) te beperkt van omvang om de kredietverlening door banken aan te vullen. Het kabinet acht het van groot belang dat ook in de voorzichtig aantrekkende economie er voldoende financiering beschikbaar is voor mkb met een gezond bedrijfsplan. Een aantal nieuwe aanbieders van mkb-financiering is in ontwikkeling, maar heeft nog onvoldoende track record voor potentiële investeerders/beleggers (‘funders’). Het kabinet is voornemens deze ‘funders’ een garantie te bieden, waardoor de start van nieuwe aanbieders van mkb financiering mogelijk wordt. De garanties dienen een marktconforme premie te hebben en moeten ook verder passen binnen de Europese regels omtrent staatssteun. Het kabinet houdt het er rekening mee dat er tot €400 mln garantiebudget nodig is voor de opstart van initiatieven die aan deze criteria voldoen. Inschatting is dat hiermee minimaal €400 mln aan nieuwe financiering in de markt mogelijk wordt gemaakt.

---

[45] Het Europese staatssteunkader voor garanties vereist o.a. dat de kredietnemer niet in financiële moeilijkheden verkeert, de omvang van de garantie goed te meten valt op het tijdstip van toekenning, de garantie niet meer dan 80% van de uitstaande lening of andere financiële verplichting dekt, en een marktconforme premie wordt betaald, wil er geen sprake zijn van staatssteun.

Rol van de Overheid

2. Waarom rekent de Rijksoverheid het tot haar verantwoordelijkheid om het probleem op te lossen en waarom ligt de verantwoordelijk op rijksniveau en niet op decentraal niveau?
Het kabinet acht het van groot belang dat ook in de voorzichtig aantrekkende economie er voldoende financiering beschikbaar is voor mkb met een gezond bedrijfsplan. Nieuwe aanbieders van mkb financiering kunnen hieraan bijdragen. Daarom wil het kabinet het tot stand komen van levensvatbare nieuwe aanbieders van mkb financiering stimuleren.

3. Is de regeling a) ter compensatie van risico's die niet in de markt kunnen worden gedekt en/of b) het instrument waarmee optimale doelmatigheidswinst kan worden bewerkstelligd?
De garantie dekt een risico af dat beleggers op dit moment nog niet willen nemen. Een garantie met een marktconforme premie grijpt daarbij exact aan op het geconstateerde knelpunt, en is bedoeld om beleggers een impuls te geven om dit soort initiatieven te funden.

4. Is er al een andere garantie/wet/regeling die de verplichting ex-/impliceert?
Nee, de bestaande garantieregelingen, zoals de Borgstellingsregeling MKB, grijpen in op specifieke financieringsvraagstukken in het MKB. Deze regeling is bedoeld om het tot stand komen van levensvatbare nieuwe aanbieders van mkb financiering te stimuleren.

Risico's en risicobeheersing

5. Wat zijn de risico's van de regeling?
a. Wat is het totaalrisico van de regeling op jaarbasis? Kent de regeling een totaalplafond?
De mogelijke garantieverstrekking is eenmalig en kent bij de start een gereserveerd garantiebudget van maximaal €400 mln. De garantie wordt eenmalig verstrekt en de omvang van de garantie loopt af met het aflopen van onderliggende mkb leningen.

b. Hoe staan risico en rendement van de regeling tot elkaar in verhouding? Is bekend wat de mogelijke effectiviteit van de betreffende risicoregeling is?
Conform kabinetsbeleid is een marktconforme premie een harde randvoorwaarde. In de garantiepremie die bij de financier in rekening gebracht wordt zal een volledige vergoeding voor risico/verwachte verliezen, uitvoeringskosten, en kapitaalbeslag opgenomen worden. Voor de berekening van deze premie zullen alle relevante aspecten van de business case worden meegewogen. De hoogte van de premie zal worden vastgesteld conform de garantiemededeling van de Europese Commissie. Een 'second opinion' zal gevraagd worden aan een onafhankelijke gespecialiseerde partij ten aanzien van de marktconforme premiestelling.
Om de effectiviteit van de beauty contest te borgen zullen de aanvragen moeten voldoen aan een aantal harde randvoorwaarden. Zo zal de aanvraag aantoonbaar verbreding van de financiering van het mkb moeten stimuleren. Daarnaast zal de garantie een marktconforme premie moeten kennen en moet deze voldoen aan het staatssteunkader. Tevens zal de externe commissie kijken naar de business case.

c. Wat is de inschatting van het risico op de aspecten waarschijnlijkheid, impact, blootstellingduur en beheersingsmate?
De nieuwe aanbieders zullen financiering verstrekken aan mkb bedrijven: de gemiddelde omvang van mkb kredieten zal waarschijnlijk niet boven de €1 mln uitkomen, hetgeen tot kredietverlening aan minimaal 400 bedrijven zou kunnen leiden. De risico's zijn een nadrukkelijk onderdeel van de beoordeling van de garantievoorstellen van deelnemers in de "beauty contest" door EZ en de groep van externe experts. Voorstellen met een lager risico voor de staat hebben de voorkeur boven voorstellen met een hoger risico, rekening houdend met de omvang van het positieve effect van het voorstel op mkb financiering. Daarnaast wordt uit de betaalde garantiepremies een reserve gevormd om eventuele toekomstige verliesdeclaraties te dekken. Mocht de reserve nog niet volledig zijn gevormd, maar zich al wel verliesdeclaraties voortdoen, dan kan om dit tijdelijke probleem op te lossen worden 'geleend´ uit bestaande reserves van de regelingen waarvan het budget wordt gebruikt voor deze nieuwe garantie.
In relatie tot de blootstellingsduur: de garantie wordt eenmalig verstrekt en de omvang van de garantie loopt af met het aflopen van onderliggende mkb leningen. De verwachte looptijd zal onderdeel uitmaken van de verdelingscriteria. Als maximum wordt uitgegaan van een periode van

15 jaar: deze is opgebouwd uit een investeringsperiode van 3 jaar en een maximale duur van de door de nieuwe mkb financier te verstrekken leningen van 12 jaar (hetgeen correspondeert met het maximum van de BMKB).

6. Welke risico beheersende en risico mitigerende maatregelen worden getroffen?
De belangrijkste maatregelen op dit punt zijn het hanteren van een marktconforme premie, een onafhankelijke second opinion van de risico's en premie, medefinanciering door de mkb financier en een grondige beoordeling vooraf door een commissie van externe experts. Daarnaast zullen per financier afspraken gemaakt worden over monitoring, toegesneden op de specifieke situatie van de financier.

7. Heeft de minister door middel van de gekozen institutionele inbedding van de regeling, ook als deze op afstand wordt uitgevoerd, voldoende mogelijkheden tot beheersing van de risico's?
In een mogelijk te sluiten garantieovereenkomst zal worden geborgd dat de risico's zoveel als mogelijk beheersbaar blijven voor de Staat. Afhankelijk van de specifieke situatie zal vastgelegd worden hoe risico's beperkt kunnen worden, bijvoorbeeld door het totale garantiebedrag in stappen beschikbaar te stellen aan de hand van mijlpalen. In de overeenkomst tussen de Staat en de partijen zal vastgelegd worden hoe deze (tussentijds) dienen te rapporteren en welke voorwaarden er gelden.

Vormgeving

8. Heeft de regeling een meerwaarde boven een kasstroom of subsidie?
Zoals hiervoor aangegeven dekt de uit te vragen garantie een risico af dat beleggers op dit moment nog niet willen nemen. Een marktconforme garantie grijpt daarbij exact aan op het geconstateerde knelpunt, door beleggers over de streep te trekken om nu dit soort initiatieven te funden. Een subsidie á fonds perdu (kasstroom) is niet nodig omdat de financiering onder marktconforme voorwaarden mogelijk is.

9. Welke premie wordt voorgesteld en hoeveel wordt doorberekend aan de eindgebruiker? Hoe wordt de begrotingsreserve vormgegeven?
De marktconforme premie zal van geval tot geval verschillen afhankelijk van het risico dat de Staat loopt. De premie zal in de leningtarieven worden doorberekend aan de eindbegunstigde. De premie zal gestort worden in een begrotingsreserve, waaruit eventuele toekomstige verliesdeclaraties kunnen worden afgedekt.

10. Wordt een horizonbepaling gehanteerd?
De mogelijk te verstrekken garanties zijn eenmalig en de omvang van de garantie loopt af met het aflopen van onderliggende mkb leningen.

11. Wat zijn de uitvoeringskosten van de regeling?
De uitvoeringskosten zijn gelijk aan de ingezette menskracht voor het afsluiten van de garantieovereenkomst, monitoringskosten en in geval van een beroep op de garantie: de beheerskosten. Omdat naar verwachting slechts een beperkt aantal partijen gebruik zal maken van de regeling, zullen de kosten beperkt zijn. Gedacht wordt in de orde van ca. €500.000 over de duur van de verleende garanties.

12. Hoe wordt de informatie die nodig is om de evaluatie (periodiek en na afloop) van de regeling uit te kunnen voeren verkregen?
Met alle garantieontvangers zullen in de garantieovereenkomst afspraken gemaakt worden over te verstrekken informatie. Daarbij wordt gedacht aan een halfjaarlijkse rapportage gedurende de investeringsperiode en een jaarverslag gedurende de resterende looptijd van de garantie. De rapportage zal naast informatie over de garantie zelf ook inzicht verschaffen in de resultaten van de achterliggende mkb leningen die zijn aangegaan.